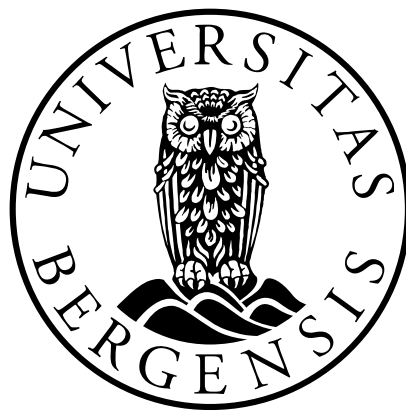

Utøvende kunstneres rett til «rimelig vederlag» etter åndsverksloven § 69

Kandidatnummer: 90

Antall ord: 14838

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.12.19

INNHOLDSFORTEGNELSE

<u>1</u>	<u>INTRODUKSJON</u>	<u>3</u>
1.1	PROBLEMSTILLING OG AKTUALITET	3
1.2	UTØVERBEGREPET	4
1.3	BETYDNINGEN AV INTERNASJONALE KILDER	5
1.3.1	FORHOLDET MELLOM NORSK-, NORDISK- OG EØS-RETT	5
1.3.2	DIGITALMARKEDSDIREKTIVET	6
1.4	AVGRENSING OG VIDERE FREMSTILLING	7
<u>2</u>	<u>FORUTSETNINGENE FOR RETT TIL RIMELIG VEDERLAG</u>	<u>9</u>
2.1	OVERDRAGELSENE SOM GIR GRUNNLAG FOR VEDERLAG	9
2.1.1	UTØVENDE KUNSTNERES ENERETTER	9
2.1.2	TEORETISK MULIGHET FOR RÅDERETT OVER FREMFØRINGEN	10
2.2	NÅR VEDERLAGSKRAVET OPPSTÅR	11
2.3	KRAV MOT «ERVERVEREN»	12
<u>3</u>	<u>RIMELIG VEDERLAG, PRIMÆRE RETTSKILDER</u>	<u>14</u>
3.1	HVA ER RIMELIG VEDERLAG	14
3.2	RIMELIGHET OG FORHOLDSMESSIGHET	15
<u>4</u>	<u>LOVFESTEDE MOMENTER I RIMELIGHETSVURDERINGEN</u>	<u>18</u>
4.1	EN PRESENTASJON AV MOMENTENE OPPLISTET I ANDRE LEDD	18
4.2	HVILKE RETTIGHETER SOM OVERDRAS	19
4.2.1	FORSKJELL PÅ HEL ELER DELVIS OVERDRAGELSE	19
4.2.2	EKSKLUSIVE OVERDRAGELSER TIL PRIMÆRBRUK	22
4.2.3	AVTALELISENS SOM EKSEMPEL PÅ IKKE-EKSKLUSIV OVERDRAGELSE	24
4.2.4	OVERDRAGELSE PÅ ULOVFESTET GRUNNLAG I ARBEIDSFORHOLD	25
4.2.5	OMFANGET AV OVERDRAGELSER ETTER SPESIALITETSPRINSIPPET	27
4.3	HVA SOM ER VANLIG PÅ OMRÅDET	28
4.3.1	ULIKE SAMMENLIGNINGSGRUNNLAG	28

4.3.2	RIMELIGHETSPRESUMSJON FOR STANDARDAVTALER	31
4.3.3	BETYDNINGEN AV BRANSJENORMER SETT OPP MOT PARTENES FORHANDLINGSSTYRKE	33
4.4	PARTENES FORHANDLINGSSTYRKE.....	36
4.4.1	PRESUMSJON OM UTØVERENS SVAKE FORHANDLINGSPOSISJON	36
4.4.2	ASYMMETRISK INFORMASJONSGRUNNLAG	39
4.5	FORMÅLET MED DEN AVTALTE BRUK	43
4.5.1	GRENSEDRAGNING MELLOM KOMMERSIELLE OG IDEELLE FORMÅL	43
4.5.2	UHENSIKTSMESSIG BRUK I LYS AV FORMÅLET MED AVTALEN	45
4.6	OVERDRAGELSENS SANNSYNLIGE VERDI	46
4.6.1	GRADEN AV SANNSYNLIGHET FOR RETTIGHETERS VERDI	46
4.6.2	ETTERFØLGENDE SUKSESS	48
4	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER .....</u>	50
5.1	BEHOV FOR ENDRING.....	50
5.2	TILTAK.....	51
	<u>LITTERATURLISTE.....</u>	53
	<u>KILDEREGISTER.....</u>	55

1 Introduksjon

1.1 Problemstilling og aktualitet

Tema for oppgaven er utøvende kunstneres rett til rimelig vederlag etter åndsverksloven (åvl.) § 69.¹ Problemstilling tar for seg hvilke forutsetninger som må ligge til grunn for at åndsverksloven § 69 kommer til anvendelse, hva som skal til for at et vederlag er rimelig og hvordan man skal gå frem for å vurdere rimeligheten av et vederlag etter momentene i åvl. § 69 andre ledd.

Det ulovfestede prinsippet om rett til rimelig vederlag for rettighetsoverdragelser ble til kunstneres fornøyelse inntatt i åndsverksloven § 69 da den nye loven av 15. juni 2018 ble vedtatt. Bestemmelsen innebærer et generelt vern av retten til rimelig vederlag for både opphavere og utøvende kunstnere når kunstneren inngår avtale om overdragelse av rettigheter.

Hensikten med innføringen av åvl. § 69 var å utjevne partenes forhandlingsstyrke og derved styrke den opprinnelig rettighetshavers rettsstilling.² Oppgaven vil i det følgende ta for seg bestemmelsen i relasjon til utøvende kunstneres rettighetsoverdragelser. Både åndsverkslovens forarbeider, Kunstnerøkonomiutredningen og Digitalmarkedsdirektivet (DSM) som omtales nærmere nedenfor, viser til utøvende kunstneres mangel på kunnskap om egne rettigheter og deres stadige kamp om arbeidsplasser og oppdrag.³ Videre fremgår det at utøveres frykt for å risikere eget omdømme, sammen med uforutsigbare inntekter, er årsaker til deres tilbakeholdenhet når det kommer til å håndheve sine rettigheter for domstolene. At åvl. § 69 i praksis utgjør en faktor i forhandlingsfasen mellom utøveren og erverver er klart nok, men det er usikkert om bestemmelsen utover dette kun er en signalbestemmelse uten realitetsvirkning, eller faktisk styrker utøvende kunstneres rettsstilling.

---

¹ LOV-2018-06-15-40.

² Prop. 104 L (2016-2017) s. 239, 334, 238.

³ Prop. 104 L (2016-2017) s. 243, «Kunstens autotomi og kunstens økonomi» (Skarstein, Tisdal, & Gundersen, 2015) s. 19 og 77, Digitalmarkedsdirektivet (EU) 2019/790 fortalen punkt 79.

Departementet mener at utøvende kunstners rett til rimelig vederlag blir gitt reell beskyttelse som følge av at «bestemmelsen (...) kan ikke fravikes til skade for opphaveren».⁴ Selv om § 69 er gjort ufravikelig, vil jeg i det følgende vurdere om vanskeligheten med å håndheve bestemmelsen uthuler dens praktiske betydning. I den sammenheng jeg se nærmere på bestemmelsens anvendelsesområde og hvilke momenter som spiller inn i vurderingen av om et vederlag er rimelig.

1.2 Utøverbegrepet

Før jeg går nærmere inn på hva som ligger i rimelig vederlag, er det hensiktsmessig å definere hva som ligger i utøverbegrepet for å kartlegge hvorfor skuespilleres vern dekkes av bestemmelsen.

Etter åvl. § 69 har «opphaver» krav på rimelig vederlag for overdragelse av rettigheter. Bestemmelsen gjelder også for utøvende kunstnere etter åvl. § 16 femte ledd. Spørsmålet er hva som må til for å bli ansett som utøvende kunstner, jf. § 16 første ledd, slik at vernet etter åvl. § 69 kommer til anvendelse.

Utøverbegrepet fremgår av lov om avgift til fond for utøvende kunstnere (fondsloven) § 1 første ledd andre punktum og omfatter «musikere, sangere, skuespillere, dansere, dirigenter og sceneinstruktører».⁵ Fondsloven § 1 første ledd andre punktum klargjør at «andre som gjennom sin kunst framfører åndsverk eller tradisjonsuttrykk» er utøvende kunstner. Ordlyden tilsier at fremføringen må knytte seg til et åndsverk. Dette skaper usikkerhet om fremføringer som ikke baserer seg på et eksisterende verk omfattes. For eksempel improviserte forestillinger.

Åndsverk er «kunstneriske verk av enhver art, som er uttrykk for original og skapende åndsinnsetning», jf. åvl. § 2 andre ledd. Bestemmelsen gir anvisning på en vurdering av om det aktuelle verket har verkshøyde.⁶ I Rt-2007-1329 kom Høyesterett til at en to minutter lang forestilling av Huldra i Kjosfossen, ikke tilfredstilte kravet til originalitet. Forestillingen

---

⁴ Jf. Åvl. § 69 fjerde ledd jf. Prop. 104 L (2016-2017).

⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s. 73, jf. Lov-1956-12-14-4 § 1.

⁶ Rognstad (2019) s. 94.

oppfylte derfor ikke verkshøydekravet og skuespillerens fremførte ikke et åndsverk. I dag ville skuespilleren derfor vært avskåret et krav om rimelig vederlag på grunnlag av åvl. § 69. Høyesterett uttalte i avsnitt 43 at åndsverk forutsetter et «resultat av en individuelt preget skapende innsats, og ved denne innsatsen må det være frembrakt noe som fremstår som originalt».⁷ Uttalelsen, sammenholdt med fondsloven § 1 første ledd andre punktum og åvl. § 2 andre ledd, tilsier at ikke enhver fremføring medfører at skuespilleren omfattes av utøverbegrepet.

Rognstad viser til Premier League-dommen og konkluderer med at sportsutøvere ikke nyter vern etter åvl. § 16 for opptak av sine prestasjoner.⁸ Rognstad påpeker derimot at koreografiske innslag i en sportsprestasjon etter omstendighetene kan utgjøre et åndsverk. Han viser til at sirkus- og varietéartister ikke får vern etter § 16.⁹ Det avgjørende er derimot at fremføringen baserer seg på et kunstneriske verk som er originalt, ikke hva slags artist det er snakk om.

I tilfelle fremføringen ikke baserer seg på et eksisterende verk, kan skuespilleren bli ansett både skapende og utøvende. Improviserte forestillinger der skuespilleren skaper og fremfører samtidig er eksempel på det. Igjen er forutsetningen at det fremføringen baserer seg på oppfyller verkshøydekravet etter § 2 andre ledd.

1.3 Betydningen av internasjonale kilder

1.3.1 Forholdet mellom norsk-, nordisk- og EØS-rett

Opphavsretten preges i stor grad av EØS-samarbeidet. På bakgrunn av dette er det hensiktsmessig å klargjøre sammenhengen mellom norsk rett, nordisk rett og EØS-rett.

Den tidligere åndsverksloven av 1961 ble til på bakgrunn av et nordisk samarbeid. Hensynet til nordisk rettsenhet var sentralt for tolkningen av denne. Dette skiller seg fra åndsverkloven i

---

⁷ Rt-2007-1329 (Huldra, 43), med henvisning til Rt-1940-372 (Hallo Hallo), Rt-1962-964 (Wegner sybord) og Rt-1997-199.

⁸ Joined cases C-403/08 and C-429/08, jf. Rognstad (2019) s. 409.

⁹ Rognstad (2019) s. 410.

dag, men nåværende lov preges fremdeles av dette samarbeidet.¹⁰ Sett i sammenheng med hensynet til europeisk rettsharmonisering har betydningen av hensynet til nordisk rettsenhet avtatt de siste årene.¹¹ Etter at EØS-loven ble vedtatt i 1992 har opphavsretten blitt stadig mer preget av internasjonal- og EU-rettslig regulering. EØS-avtalen skal etter § 2 i tilfeller av rettsstrid «gå foran andre bestemmelser som regulerer samme forhold». EU-rett får også overordnet betydning for norsk rett når denne knytter seg til tolkningen av EØS-retten. Der EU-retten består av generelt utformede regler og rettskildene knyttet til forståelsen av disse er begrenset, er det rom for å søke veiledning i nordiske lands implementering av disse. Nordisk rett vil naturligvis også ha vekt for opphavsrettslige spørsmål som ikke er underlagt europeisk harmonisering.¹²

1.3.2 Digitalmarkedsdirektivet

Digitalmarkedsdirektivet skal harmonisere regler om overdragelse og utnyttelse av opphavsrettslig vernet materiale på digitale plattformer og over landegrensler.¹³ Direktivet er en del av et større harmoniseringsprosjekt på opphavsrettens området, omtalt som DSM-strategien.¹⁴ Strategien er ment å videreføre EU sin harmoniseringsmålsettingen på opphavsrettens området for å sikre et funksjonelt indre marked i samsvar med den teknologiske utviklingen.

Særlig relevant for oppgaven er DSM-direktivet kapittel 3 art. 18-23 som i sammenheng er ment å sikre «rimeligt vederlag til (...) utøvende kunstnere i aftaler om udnyttelse», jf. overskriften til kapittel 3. Art. 18 oppstiller prinsippet om utøvende kunstneres rett til «passende og forholdsmessigt» vederlag. Art. 19 gir utøvere rett til informasjon om og adgang til å kontrollere vederlagsberegningen. Art. 20 gir utøvere rett til å kreve endring av avtalen dersom vederlaget er uforholdsmessig lavt sammenlignet med erververens etterfølgende inntekter. Art. 21 krever at medlemslandene etablerer en alternativ tvisteløsningsordning egnet til å håndtere tvister om utøvende kunstneres vederlagskrav i relasjon til art. 19 og 20. Utøvende kunstnere gis også tilbakekallingsrett etter art. 22 dersom

---

¹⁰ Ibid. s. 45.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid. s. 46.

¹³ 17 .april 2019 (EU) 2019/790.

¹⁴ (com(2015) 192) «A Digital Single Market Strategy for Europe».

råderetten ikke brukes i henhold til avtalen. Opphaver har en lignende hevingsrett for filmverk og offentlig fremføring, jf. åvl. §§ 72 og 73, mens utøvers hevingsadgang er begrenset til lydopptak etter § 17. Artikkel 23 slår fast at art. 19-21 ikke kan fravikes ved avtale. Direktivet har i utgangspunktet ikke rettskildemessige vekt fordi det ikke er implementert. En tolkning av direktivets art. 18-21 vil derimot kaste lys over tolkningen av åvl. § 69 når departementet eller rettspraksis ikke presiserer innholdet nærmere.

I forarbeidene til åndsverksloven tar departementet gjentatte ganger forbehold om endringer i påvente av gjennomføringen av DSM-direktivet. Reservasjonene gjelder vurderingen av behovet for alternativ tvisteløsning, hvorvidt etterfølgende forhold er relevant i den konkrete vurderingen etter § 69 og behovet for å innføre en avtalejusteringsordning.¹⁵ Der det er relevant vil det knyttes betraktninger til om gjeldende rett står i fare for å stride med DSM direktivet reguleringer.

1.4 Avgrensning og videre fremstilling

Oppgaven vil ta for seg hva som er rimelig vederlag for utøvende kunstnere, med hovedvekt på skuespilleres rettigheter som overdras i sammenheng med teater, film og tv. Grunnen til at behandlingen av § 69 knyttes opp mot skuespilleres rettighetsoverdragelser skyldes at denne gruppen ofte er avhengig av å overdra rettigheter til både audiovisuelle produksjoner og liveforestillinger for å livnære seg. Oppgaven vil imidlertid ha stor overføringsverdi for utøvende kunstnere generelt ettersom rettighetene de kan overdra er sammenfallende, jf. åvl. § 16 første ledd bokstav a-c.

Oppgaven vil i det følgende bestå av 4 hovedkapitler. Jeg vil først i kapittel 2 gjennomgå noen forutsetninger som må være oppfylt før det kan vurderes om utøvere har krav på rimelig vederlag. Deretter vil kapittel 3 presentere åvl. § 69 første ledd og de primære rettskildene tilknyttet vilkåret. Åvl. § 69 andre ledd inneholder en opplisting av relevante momenter som må inngå i vurderingen. Kapittel 4 vil derfor foreta en gjennomgang av disse momentene og særlige problemstilling momentene reiser. I kapittel 5 vil det knyttes noen bemerkningen til

---

¹⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s.243 (tvisteløsning), s. 240 (etterfølgende forhold), s. 238 (avtalejusteringsordning).

hvordan vilkåret i realitet praktiseres, om lovfestingen av vilkåret har bedret rettssikkerheten til utøvende kunstnere og utfordringer § 69 reiser.

Oppgaven vil ta for seg den generelle retten til rimelig vederlag og avgrenses mot spesialregelen som følger av åvl. § 69 tredje ledd knyttet til utleierettigheter.

Det avgrenses mot utøvende kunstners ideelle rettigheter etter § 5, jf. § 16 femte ledd ettersom disse ikke kan overdras og heller ikke utløse et krav om rimelig vederlag etter åvl. § 69.

2 Forutsetningene for rett til rimelig vederlag

2.1 Overdragelsene som gir grunnlag for vederlag

2.1.1 Utøvende kunstneres eneretter

Før jeg går nærmere inn på hva som ligger i «rimelig vederlag», vil jeg redegjøre for forutsetningene for at en vurdering av vederlagets rimelighet blir aktuelt. Jeg vil derfor kort redegjøre for de ulike rettighetene utøvende kunstnere kan overdra og som dermed nyter vern etter åvl. § 69.

Utvøvende kunstnere har rett til rimelig vederlag når personen overdrar «rett til å råde over et åndsverk», jf. åvl. § 69 første ledd.

Utvøvende kunstneres enerett til å «råde over sin fremføring av et verk» følger av åvl. § 16 første ledd bokstav a-c og tilsvarer «den enerett som opphavsmannen har til å råde over verket i medhold av åndsverkloven § 2».¹⁶ Utøvende kunstnere har derimot kortere vernetid¹⁷ for sine eneretter og nyter ikke tilsvarende etterlikningsvern for sine prestasjoner slik skapende kunstnere gjør.¹⁸

Utvøvende kunstnere har etter § 16 første ledd rett til å overdra råderetten til å «gjøre varig eller midlertidig opptak av fremføringen», jf. bokstav a, «fremstille varig eller midlertidig eksemplarer av et opptak av fremføringen», jf. bokstav b, og «gjøre fremføringen eller opptak av den tilgjengelig for allmenheten», jf. bokstav c.

På lik linje med opphaverens eneretter etter åvl. § 3 første ledd bokstav a-b, jf. § 2 andre ledd

---

¹⁶ Prop. 104 L (2016-2017) s.73.

¹⁷ Vernetiden for åndsverk er 70 år etter kunstnerens levetid, jf. åvl. § 11, mens den for utøvende kunstneres prestasjoner er 50 år etter utløpet av året fremføringen fant sted eller filmen gjøres tilgjengelig, jf. § 16 andre ledd første punktum. En forlenget vernetid på til sammen 70 år er gitt lydopptak som offentliggjøres, jf. andre ledd andre punktum.

¹⁸ Prop. 104 L (2016-2017) s.73.

bokstav a-m, er formålet med utøvende kunstneres eneretter å verne om den økonomiske verdien av råderetten. Hensikten er å gi utøvende kunstnere rett til å utnytte verdien av sin prestasjon.¹⁹ En slik rett gir incentiv til kulturell produksjon i samsvar med lovens formål § 1 bokstav a. Retten til rimelig vederlag etter åvl. § 69 er ment å sikre utøveren rimelig kompensasjon når utøveren overdrar sine rettigheter. Bestemmelsen verner på den måten mot at andre ikke skal berikes uforholdsmessig på bekostning av utøveren. Dette belønningssynspunktet henger sammen med incentivformålet i åvl. § 1 bokstav a.

2.1.2 Teoretisk mulighet for råderett over fremføringen

I tillegg til rettighetene utøvende kunstnere kan overdra etter åvl. § 16, er det i teorien drøftet om det kan etableres et vern av utøveres tolkninger som ligger til grunn for deres fremføring av åndsverk. Dette innebærer at utøvere vil få rett til å råde over selve fremføringen av et verk, ikke bare opptak av fremføringen. Dersom en slik rett blir anerkjent av lovgiver eller domstolene, vil utøvende kunstnere kunne overdra denne rettigheten og dermed ha krav på rimelig vederlag i samsvar med åvl. § 69.

Irina Eidsvold-Tøien konkluderer i sin doktoravhandling «skapende, utøvende kunstnere» med at utøvende kunstneres har opphavsrettslig vern av sine fremføringer basert på åvl. § 2 andre ledd bokstav m. Et slikt vern vil i realiteten medføre at skuespilleren blir ansett som opphaver til sin fremføring.

Advokatforeningen anmodet om slik utvidelse i sitt høringssvar,²⁰ men departementet valgte å ikke innta en bestemmelse om rett til selve fremføringen for skuespillere og andre utøvende kunstnere, blant annet på grunn av at de internasjonale skrankene for dette ikke var utredet tilstrekkelig.²¹

Tøien har sett nærmere på Norges internasjonale forpliktelser og konkluderer med at disse ikke står i veien for en utvidelse av opphavsretten for utøvende kunstnere.²²

---

¹⁹ Rognstad (2019) s. 184.

²⁰ Prop. L 104 s. 76.

²¹ Ibid. s. 78.

²² «Opphavsrett for utøvende kunstnere? Internasjonale skranker» fra 2016 inntatt i «Moderne forretningsjus III» s.379-392, (Eidsvold-Tøien, et al. 2016).

Vurderingen av om vederlag for slike overdragelser er rimelig, må som andre rettighetsoverdragelser vurderes etter momentene i åvl. § 69 andre ledd. Det er ikke tvilsomt at retten til fremføring etter omstendighetene kan ha kommersiell verdi. For eksempel kan det tenkes at teateret som setter opp «Jul i Blåfjell», av kommersielle årsaker, vil skape et så likt univers som den suksessrike Tv-serien. Skuespilleren som skal gestalte «Lillegutt», blir derfor bedt om å etterligne fremføringen til Johannes Joner sin tolkning av «Lillegutt» i Tv-serien. Spørsmålet blir dermed hva som er et rimelig vederlag for overdragelse av retten til å utnytte Johannes Joner sin tolkning av «Lillegutt».

2.2 Når vederlagskravet oppstår

Vederlagskravet utløses når opphaver «overdrar rett til å råde over et åndsverk». Ordlyden «overdrar rett» taler for at vederlagskravet oppstår når råderetten over rettighetsgode er overdratt, men det fremgår ikke av ordlyden om overdragelsen er betinget av erververs mulighet til å utnytte rettsgode.

Departementets henvisning til at åvl. § 69 er ment å ivareta erververs investeringsinteresse. Dette taler for at vederlagskravet utløses når det er mulig for medkontrahenten å realisere den økonomiske verdien av råderetten.²³ De samme hensynene taler for at utøveren ikke har krav på rimelig vederlag dersom inntektene blir mindre enn forventet. Etterfølgende forhold som partene ikke kunne forutse på avtaletidspunktet kan derimot ikke vektlegges, jf. § 69 andre ledd tredje punktum. Bestemmelsen lukker dermed for at erverver kan kreve tilbakebetaling hvis det viser seg at utøveren har fått mer enn rimelig vederlag, sammenlignet med erververs inntekter.

Forarbeidene knytter vurderingen av om det er skjedd en overdragelse til «overlatelse av rettigheter», eller «tillatelse til å bruke prestasjonen».²⁴ En rimelig balanse mellom utøverens vederlagsrett og erververens interesse, taler for at overlatelse er skjedd når erverver har mulighet til å utnytte rettsgode i samsvar med overdragelsens formål.

---

²³ Prop. 104 L (2016-2017) s. 238.

²⁴ Ibid. s. 241.

Retten til rimelig vederlag gjelder ikke bare frivillige overdragelser. Det følger av åvl. § 81 første ledd bokstav a at den som forsettlig eller uaktsom utnytter verdien av utøverens eneretter uten tillatelse, eller utenfor avtalens formål, skal betale «rimelig vederlag for bruken», i tillegg til erstatning.

2.3 Krav mot «erververen»

Forutsatt at det foreligger en rettighetsoverdragelse, har utøveren krav på rimelig vederlag fra «erververen», jf. åvl. § 69 første ledd. Ordlyden av «erververen» sier ingenting om hvor mange ledd i verdikjeden utøveren kan håndheve sitt krav. En snever tolkning av «erververen» omfatter kun medkontrahenten som utøveren selv overdrar råderetten til. Formålet til å styrke den opprinnelige rettighetshavers rettsstilling taler på den andre siden for å tolke «erververen» i vid forstand. En slik tolkning vil omfatte enhver som overdrar råderetten til utnyttelse som utøveren har en økonomisk interesse i å håndheve.

Departementet er klar på at bestemmelsen «ikke får anvendelse for erververs videreoverdragelse».²⁵ Det følger av forarbeidene til tidligere åvl. §39m, nå inntatt i åvl. § 69 tredje ledd, at årsaken til avgrensningen skyldes at medkontrahenten «har et mer direkte forhold til rettsetterfølgerne og derfor kan sikre kravet innenfor det vederlag han avtaler med disse».²⁶

Vederlagskravet kan derimot rettes mot «enhver *første* overlatelse (eller) tillatelse» til å bruke prestasjonen.²⁷ Forutberegnelighetshensynet i kontraktsretten sett i sammenheng den klare forarbeidsuttalelsen, tilsier at den snevre ordlydstolkningen må legges til grunn.

Avgrensningen mot videreoverdragelse er derimot ikke til hinder for at opphaver kan avtale at vederlagskravet utvides til å gjelde erververe senere i ledd.²⁸ Det er tvilsomt om opphaver har

---

²⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s. 241.

²⁶ Ot.prp.nr.80 (1996-1997) s. 3.

²⁷ Prop. 104 L (2016-2017) s. 241.

²⁸ Ibid.

en reell mulighet til å sikre sin økonomiske interesse i erververs videreoverdragelse gjennom avtale.

Opphaver presumeres å stå i en svakere forhandlingsposisjon enn erververen og det kan ikke forutsettes at medkontrahenten vil sidestille sin investeringsinteresse for å gi utøvere en utvidet søksmålsrett. Det vil i tillegg gjøre det mindre lukrativt for erverver å videre overdra rettighetene.

I tillegg vil produksjon- og distribusjonsselskapers forutberegnelighet svekkes om opphaver gis rett til å håndheve krav mot senere ledd i verdikjeden.²⁹ Avgrensningen gir erverver et ytterligere insitament til å kjøpe rettigheter med sikte på å tjene på videreoverdragelse. Erververe i senere ledd står dermed uten risiko for at krav rettes mot deres fremtidige inntekter.³⁰

Selv om ikke utøveren kan rette krav mot ledd senere i verdikjeden, skal en «adgang til videresalg for potensielt verdifull bruk i senere ledd (...) være reflektert i det opprinnelige vederlag om det skal anses rimelig».³¹ Slik sett står ikke utøveren uten vern i relasjon til sitt vederlagskrav dersom videreoverdragelse er egnet til å generere store inntekter. Dette omtales nærmere vedrørende momentet «den sannsynlige verdi av overdragelsen», jf. åvl. § 69 andre ledd andre punktum.

---

²⁹ Ibid s. 236.

³⁰ Jf. Norsk Dramatikeres Forbund sin kritikk under høringsrunden, jf. Prop. L 104 s. 236.

³¹ Prop. 104 L (2016-2017) s. 239.

3 Rimelig vederlag, primære rettskilder

3.1 Hva er rimelig vederlag

Åndsverksloven § 69 første ledd har følgende ordlyd:

«Når en opphaver utenfor forbrukerforhold helt eller delvis overdrar rett til å råde over et åndsverk, har opphaveren krav på rimelig vederlag fra erververen.»

En naturlig forståelse av ordlyden «rimelig vederlag» taler for at utøver har krav på et balansert vederlag med utgangspunkt i verdien av rettigheten som overdras. En slik tolkning åpner for at alle forhold som påvirker den aktuelle overdragelsen og som har innvirkning på vederlagets størrelse, er relevante ved vurderingen. Tolkningen støttes av forarbeidene hvor det fremgår at «det avgjørende er å identifisere et «riktig eller passende» vederlag», ikke høyest mulig.³² Vurderingen er skjønnsmessig og gir rom for variasjoner. Bestemmelsen er ikke ment for å fastsette rimelighet på generelt grunnlag og som i kroner og øre anses riktig eller passende er til sist opp til domstolene å avgjøre.

I åndsverksloven av 16.02.1972 oppstilte § 27 en endringsadgang slik § 69 gjør i dag.³³ Bestemmelse har til felles å utgjøre en særlig lempningsregel på opphavsrettens område. Åvl. § 27 hadde sine forbilder i formuerettslige lempningsregler utviklet på starten av 1930-tallet.³⁴ Endring kunne skje om vilkår «er i strid med god skikk på opphavsrettens område» eller «viser det seg at avtalen fører til åpenbart urimelige resultater». Departementet uttalte i relasjon til rimelighetsvurderingen at det er «uoverkommelig å gå nærmere inn på alle de forhold» som kunne føre til endring. Opphevelsen skyltes inntaket av avtl. § 36 i 1983.³⁵ Historiske paralleller mellom åndsverksloven § 69 og avtaleloven § 36 bidrar til en bredere forståelse av bestemmelsen. I tillegg gir det rom for å vektlegge rettspraksis knyttet betydningen av momenter i rimelighetsvurderingen etter avtl. § 36. Vekten av slik rettspraksis må derimot nyanseres i hvert enkelt tilfelle ettersom bestemmelsene opererer med ulik terskel.

---

³² Prop. 104 L (2016-2017) s.239.

³³ Ot.prp. nr. 26 (1959-1960) s.69.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ot.prp.nr.5 (1982-1983).

Retten til rimelig vederlag etter § 69 er ment å gi vern mot «vederlag som ikke er rimelige». Det dreier seg altså ikke om en vurdering av om vederlaget er urimelig lavt, som i avtl. § 36. Hensikten med bestemmelsen var derimot å avhjelpe «den høye terskel som i praksis har vært satt ved sensur av urimelige avtaler».³⁶ Selv om åvl. § 69 er formulert som en sikkerhetsventil, har den en lavere terskel enn avtl. § 36.

Det fremgår av åvl. § 69 andre ledd tredje punktum at «vurderingen skal baseres på forholdene på avtaletidspunktet». Vurderingen er dermed begrenset til å ta i betraktning de forhold som partene kunne forutse at hadde betydning for vederlagets størrelse, da avtalen ble inngått.³⁷

3.2 Rimelighet og forholdsmessighet

Departementet viser til EU-domstolens uttalelse i Premier League-dommen for forståelsen av rimelighetsvurderingen i åvl. § 69. Saken knyttet seg til overdragelse av sattelittrettigheter som gav tillatelse til å vise Premier League kamper.

EU-domstolen uttalte prinsipielt at et passende vederlag skal «stå i et rimelig forhold til den økonomiske verdi af den leverede ydelse (og) i et rimelig forhold til det virkelige eller potentielle antal personer, der nyder eller ønsker at nyde godt af frembringelserne».³⁸

Hva som er rimelig må med andre ord vurderes ut ifra betraktninger om forholdsmessighet. I følge EU-domstolen tar forholdsmessighetsvurderingen sikte på at vederlaget skal utgjøre en rimelig del av den faktiske inntekten eller verdipotensialet som overdras. Verdipotensialet må vurderes på bakgrunn av den faktiske eller potensielle publikumsmassen, uavhengig av hvilken vederlagsform som velges. Det kan for eksempel tenkes at et engangsbetrag som er ment å dekke verdien av den potensielle omsetningen viser seg å være uforholdsmessig lav sammenlignet med den virkelige inntekten. Et krav om rimelig vederlag vil i så tilfelle være avhengig av om muligheten for en slik utvikling var kjent på avtaletidspunktet, eller om det

---

³⁶ Prop. 104 L (2016-2017) s.238

³⁷ Ibid. s. 336

³⁸ Joined cases C-403/08 and C-429/08, premiss 107-109, jf. Prop. L 104 s.239

skyldes en uforventet suksess, jf. § 69 andre ledd tredje punktum og Prop. 104 L (2016-2017) s. 336. En vederlagsordning basert på erververens omsetningstall vil i større grad sikre den potensielle verdiøkningen overdragelsen medfører. En slik vederlagsordning vil derfor oftere være rimelig, sammenlignet med engangsbetaling, dersom overdragelsen knytter seg til totale eller eksklusive utnyttelsesmuligheter.

Departementet påpeker at et rimelig og forholdsmessig vederlag «ikke vil gi rett til mer enn rimelig vederlag». En slik begrensning vil «muliggjøre og oppmuntre til investeringer i opphavsrettslig vernet innhold».³⁹ Produsenter påtar seg ofte stor økonomisk risiko når virksomheten investerer i filmer og tv-serier. Å begrense vederlagsretten til et passende vederlag der vurderingen skjer med grunnlag avtaletidspunktet, bidrar til forutberegnelighet for erverver. Bestemmelsen tar på den måten hensyn til den økonomiske risikoen erverver påtar seg når rettigheter overdras. Slik ivaretas investeringsincentivet og erververs interesser i samsvar med balansehensynet i åvl. § 1 bokstav b.

Åndsverksloven § 69 gir rett til rimelig vederlag, verken mer eller mindre. Dette er et resultat av den interesseavveiningen som ligger til grunn for bestemmelsen. Et rimelig vederlag forutsetter en rimelig balanse mellom sikringen av utøverens vederlagskrav, i samsvar med incentivformålet i § 1 bokstav a og erververs interesser i bokstav b. Dersom vederlaget settes for lavt vil det kunne forringe incentivformålet, mens et for høyt vil svekke investeringsinteressen.

Åvl. § 81 gjelder vederlag og erstatning for ulovlig bruk og retten til rimelig vederlag er bare et minimumskrav. Dersom «erstatning for skade som følge av overtredelsen», eller «vinningen som er oppnådd ved overtredelsen», utgjør mer enn rimelig vederlag har utøveren krav på det, jf. første ledd bokstav b og c. Årsaken til at utøveren gis best mulig rett er at andre interesser ikke blir ansett verneverdig når bruken er ulovlig. Incentivformålet taler derfor for et sterkt vern av utøverens interesser.

Åvl. § 1 bokstav b verner også om allmenhetens interesse i at verket som rettigheten knytter seg til, gjøres tilgjengelig. Et eksempel der erververs og allmenhetens interesse i tilgjengeliggjøring overveiet utøverens, er bortfallet av reprisebestemmelsene i

---

³⁹ Prop. 104 L (2016-2017) s. 238

skuespilleroverenskomsten mellom NRK og Norsk skuespillerforbund (NSF).⁴⁰ Vilkårene var opprinnelig fremforhandlet på grunnlag av reprisesending på fjernsyn og tok ikke høyde for utviklingen av nettdistribusjon. Ettersom slik tilgjengeliggjøring medførte store kostnader for NRK, ble store mengder åndsverk ikke gjort tilgjengelig. Det viser også at hva som utgjør et rimelig vederlag kan variere i forhold til interessene som skal ivaretas i det konkrete tilfelle. Eksempelet viser også at endringer i teknologi og markeder kan utgjøre et relevant moment og påvirke hva som er rimelig.⁴¹

---

⁴⁰ I tariffavtale om skuespillerarbeid mellom Norsk rikskringkasting AS (NRK) og Norsk Skuespillerforbund (NSF) av Oslo, 4. mai 2006 ble § 10 fjernet og ikke videreført i ny avtale inngått 13. februar 2015.

⁴¹ Prop. 104 L (2016-2017) s. 238.

4 Lovfestede momenter i rimelighetsvurderingen

4.1 En presentasjon av momentene opplistet i andre ledd

Åndsverksloven § 69 andre ledd har følgende ordlyd:

«Ved vurderingen av hva som utgjør et rimelig vederlag, skal det blant annet legges vekt på hvilke rettigheter som overdras, hva som er vanlig på området og de konkrete forhold som gjør seg gjeldende, herunder partenes forhandlingsstyrke og formålet med den avtalte bruk. Om overdragelsen gjelder bruk i ervervsvirksomhet, skal det også legges vekt på den sannsynlige verdi av overdragelsen. Vurderingen skal baseres på forholdene på avtaletidspunktet.»

Åndsverkloven § 69 andre ledd første og andre punktum lister opp en rekke forhold som det «blant annet» skal legges vekt på i rimelighetsvurderingen. Vurderingen tar utgangspunkt i «hvilke rettigheter som overdras». Momentet knytter seg de konkrete rettighetene som overdras, omfanget av disse, eventuelle begrensninger og om overdragelsen er eksklusiv eller ikke. Disse faktorene vil ha betydning for hvor stort vederlaget må være før det er rimelig.

Ordlyden «blant annet» tilsier at listen over relevante momenter i loven ikke er uttømmende. En slik tolkning støttes av forarbeidene til den tidligere § 39m. Departementet viderefører omtalen av § 39m til forståelsen av åvl. § 69 i de nye forarbeidene.⁴² Det fremgår at «enhver tid gjeldende omstendigheter innenfor vedkommende utnyttelsesområde (og) alle relevante forhold skal trekkes inn» i rimelighetsvurderingen etter § 39m. Departementet fremhever særlig «sedvane innen bransjen (og) i hvilket omfang den berørte opphavsmann har bidratt til filmen eller lydopptaket».⁴³

Åndsverkloven § 39m ble inntatt etter harmoniseringen av art. 4 i utleiedirektivet av 1992 art. 4.⁴⁴ Utøverens bidrag er et sentralt moment for rimelighetsvurderingen og fremgår i dag av

---

⁴² Prop. 104 L (2016-2017) s. 239, jf. s. 231

⁴³ Ot.prp.nr.80 (1996-1997) s. 6

⁴⁴ EF direktiv 92/100/EØF av 19.11.1992 om utleie- og utlånsrettigheter og visse nærstående rettigheter.

punkt 13 i fortalet til utleiedirektivet av 2006.⁴⁵ Direktivet kodifiserer endringene som har skjedd i utleiedirektivet av 1992 og gjelder for norsk rett etter EØS-avtalen. Momentet tilsier for eksempel at hva som utgjør et rimelig vederlag for hovedrolleinnhaveren i en spillefilm vil være høyere enn for birolleinnhaveren.

Rimelighetsvurderingen er ikke begrenset til vederlagene som direkte knytter seg til rettigheten som overdras. Bestemmelsen gir vern for ethvert vederlag som ikke er rimelige enten det er avtalt «engangs- og løpende vederlag».⁴⁶ Det er vederlagets samlede størrelse, enten engangsbeløpet eller det løpende vederlaget karakteriseres som rettighetsvederlag eller arbeidsvederlag, som skal vurderes. Presumpsjonen om at standardavtaler er rimelige, sett i sammenheng med at NRK avtalen baseres på både rettighet- og arbeidsvederlag, underbygger dette.

I det følgende vil jeg gå nærmere inn på de enkelte momentene i rimelighetsvurderingen som lovgiver har ansett så relevante at de er lovfestet.

4.2 Hvilke rettigheter som overdras

4.2.1 Forskjell på hel eller delvis overdragelse

Vurderingen av «hvilke rettigheter som overdras», tar utgangspunkt i avtaleforholdet. Om ikke sedvane eller partenes stilltiende forutsetninger omfanget av overdragelsen, vil spesialitetsprinsippet bidra til å klargjøre dette. Dersom avtalen ikke gir uttrykk for at overdragelse har skjedd, kan for eksempel prinsippet om overdragelse i arbeidsforhold forutsette utnyttelse av rettigheter på ulovfestet grunnlag. Rognstad tar til orde for at det samme gjelder i oppdragsforhold, men rekkevidden av regelen er ikke avklart i rettspraksis.⁴⁷ Den ulovfestede regelen og spesialitetsprinsippet er relevant for vurderingen av hvilke rettigheter som er overdratt eller omfanget av disse og blir omtalt nedenfor.

---

⁴⁵ Utleiedirektivet, Europaparlamentets- og rådsdirektiv 2006/115/EF (kodifisert utgave).

⁴⁶ Prop. 104 L (2016-2017) s.239

⁴⁷ Rognstad (2019) s. 469.

Utøvende kunstnere kan overdra råderetten til sine eneretter etter § 16 første ledd bokstav a-c. Det er ingen begrensninger knyttet til hvilke utnyttelsesformer eller omfanget av disse, som kan avtales. Råderetten kan overdras «helt eller delvis», jf. åvl. §69 første ledd. Ordlyden omfatter både begrensede og totale overdragelser, men fastsetter ingen nedre terskel for vern. Bestemmelsen åpner for å kompensere enhver utnyttelse av eneretten etter §16 første ledd bokstav a-c. Momentet bidrar dermed til bestemmelsens fleksibilitet og gjør den anvendelig for fremtidige utnyttelsesformer. Departementet støtter tolkningen ovenfor og legger til at bestemmelser også gjelder for «utstedelse av lisenser».⁴⁸

Det er verdien av rettigheten(e) som overdras og omfanget av utnyttelsesmulighetene som er grunnlaget for vederlagsfastsettelsen. Vederlaget skal være rimelig og forholdsmessig i forhold til den verdien overdragelsen har eller potensielt kan ha.

Forskjellige rettigheter og omfanget av overdragelsen kan ha ulik verdi som følge av alminnelige tilbud og etterspørsel betraktninger. For eksempel kan en begrenset overdragelse av retten til tilgjengeliggjøring av opptak etter § 16 første ledd bokstav c, etter omstendighetene ha et høyere verdipotensialet enn totaloverdragelse av retten til eksemplarframstilling av DVD, jf. § 16 første ledd bokstav b. Dette henger sammen med det lave inntekspotensialet i royalties for eksemplarsalg.⁴⁹ Retten til å gjøre opptak etter åvl. § 16 bokstav a, kan for eksempel ikke omsettes alene. Dersom eksemplarframstillingsretten etter bokstav b, eller tilgjengeliggjøringsretten etter bokstav c, ikke overdras samtidig, er retten til å gjøre opptak potensielt verdiløs. I alle fall sett fra et kommersielt perspektiv.

Hva som utgjør er rimelig vederlag forutsetter en vurdering av hvor omfattende rett som overdras. Utøveres behov for vern er størst når det skjer «en totaloverdragelse, eller når det overdras eksklusive rettigheter».⁵⁰ Uttalelsen tilsier at det skal mer til før vederlag for en total- eller eksklusiv er rimelig, sammenlignet med en overdragelse der retten til utnyttelse er begrenset. Departementet presiserer at dette gjelder særlig «når erverver skal bruke rettighetene til kommersielle formål».⁵¹ En eksklusiv overdragelse innebærer at rettigheten ikke kan overdras til andre erververe. Eksklusive overdragelser utelukker ikke at avtalen kan

---

⁴⁸ Prop. 104 L (2016-2017) s. 241, s.334

⁴⁹ (Gaustad, et al., 2018) s. 59

⁵⁰ Prop. 104 L (2016-2017) s.241

⁵¹ Ibid.

være begrenset til for eksempel et visst tidsrom eller distribusjonsplattform. Slike begrensninger vil bidra til å nansere overdragelsens verdi og er relevant i forhold til verdifastsettelsen på avtaletidspunktet.

Innen film og tv bransjen blir eneretter til utøverens fremføring i stor grad overdratt samlet. Totaloverdragelser gir erverver ubegrensede bruksmuligheter og kan være en forutsetning for at en skuespiller får jobb. Dette behøver ikke utelukkende skyldes produsentens ønske om å maksimere utbytte av investeringene. Produsenten kan være avhengig av pre-sales og investorer før filmen realiseres og investeringsmidlene er inntjent. Begrensede rettigheter vil i den sammenheng gi dårligere økonomiske forutsetninger for produksjonen.

Vurdering av hva som utgjør et rimelig vederlag ved totaloverdragelser eller overdragelse av eksklusive rettigheter må ta hensyn til produsentens interesser, i tråd med balansehensynet som følger av åvl. § 1 bokstav b. Etter omstendighetene kan det innebære at vederlag for omfattende overdragelser er lavere enn om verdipotensialet av hver enkelt rett til utnyttelse blir vurdert hver for seg. Formålet om at åndsverksloven skal «legge til rette for at det på enkel måte kan avtales bruk av (...) nærstående prestasjoner», jf. § 1 bokstav c, taler i samme retning. Engangsbeløp vil i slike tilfeller være effektivt å fastsette, men utgjør også en større risiko for utøveren, ettersom et slikt vederlag ikke står i forhold til faktisk utnyttelse, men rettighetens verdipotensial.

Forarbeidene til åvl. § 69 gir utøveren rett til rimelig vederlag i tilknytning til både «engangs- og løpende vederlag». ⁵² I relasjon til totaloverdragelser, argumenterer Rognstad for at et omsetningsbasert vederlag, basert på en royalty-avtale om antall eksemplarer solgt, letter anses rimelig sammenlignet med engangsbetalinger. En slik ordning vil for eksempel motvirke at lønnsordningen i NRK-avtalen for skuespillere (arbeidsvederlag), undergraver utøverens mulighet til å dra nytte av overdragelsens inntektspotensial i fremtiden.

Rognstad skriver også at «rimelige omsetningsbaserte vederlag bør baseres på antall eksemplarer solgt, og ikke nettofortjenesten ved hvert eksemplar», fordi sistnevnte ikke lar seg overprøve. ⁵³ En slik konklusjon kan forsvares på grunnlag endringer av inntektsstrømmer

---

⁵² Prop. 104 L (2016-2017) s.239

⁵³ (Rognstad, 2019) s. 460.

i bransjen som fremgår av «Utredning om pengestrømmene i verdikjeden for norske filmer og serier» fra 2018 (Filmutredningen).

Filmutredningen fast at «(r)oyalty-avtalene ligger helt sist i utbetalingsrekken» og produsentundersøkelsen indikerer at nærmere 80% av produksjonene aldri utbetaler royalties.⁵⁴ Markedet for salg av fysiske eksemplarer har falt med tre fjerdedeler i perioden 2010-2016 og markedet for utleie er bortfalt i sin helhet.⁵⁵ Grunnen til dette er utviklingen av video-on-demand (VOD) tjenester på nett. Netflix har for eksempel opparbeidet seg markedsandel på om lag 65% av det norske video-on-demand markedet.⁵⁶ Den tidligere inntektsstrømmen knyttet til salg og utleie av eksemplarer er nærmest slukt av virksomhetene som tilbyr VOD. Det er umulig å overprøve nettofortjenesten av hver enkelt visning av et verk på VOD-plattformer. Det vil derimot være mulig å overprøve inntektsstrømmen knyttet til antall solgte abonnement som gir tilgang til verket. Problemet med å vurdere rimeligheten av vederlaget på dette grunnlaget skyldes mangel på transparens i forhandlingsfasen. Jeg kommer tilbake til dette problemet nedenfor i punkt 4.4.2.

4.2.2 Eksklusive overdragelser til primærbruk

Utøvende kunstnere kan velge å dele opp sine rettigheter for å overdra disse til flere erververe.⁵⁷ Dette omtales som ikke-eksklusiv rettighetsoverdragelse. Utøveren kan for eksempel velge å overdra retten til å gjøre opptak etter §16 første ledd bokstav a, til produsenten, og retten til å tilgjengeliggjøre etter bokstav c, til distributøren. I et slik tilfelle må verdien av overdragelsen og hva som utgjør et rimelig vederlag fastsettes på grunnlag av hvilke rettigheter som er overdratt. Rettighetene vil kunne ha ulik verdi selv om begge overdragelsene springer ut fra samme prestasjon.

Overdragelser om den første utnyttelsen av utøverens eneretter etter § 16 første ledd bokstav a-c, omtales i litteraturen som primærbruk.⁵⁸ Sekundærbruk omtaler Rognstad som

---

⁵⁴ (Gaustad, et al., 2018) s. 50.

⁵⁵ Ibid. s. 59.

⁵⁶ Ibid. s.14.

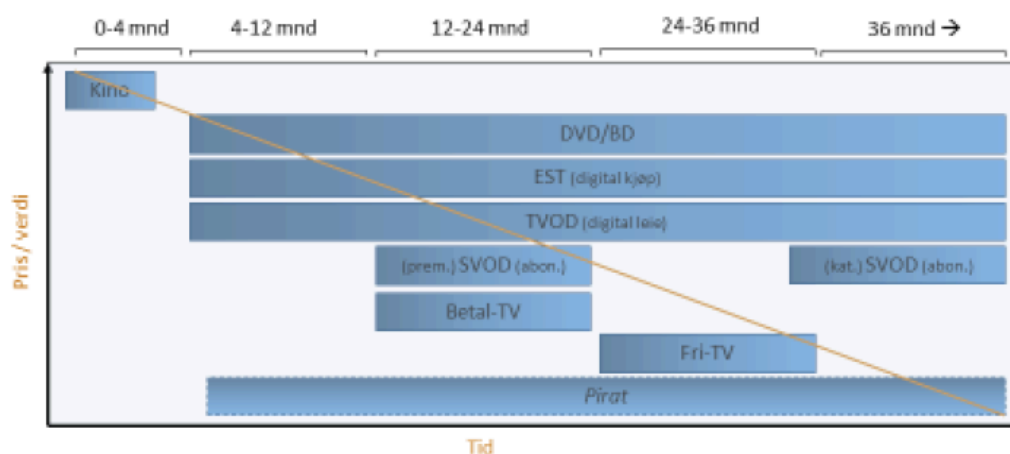
⁵⁷ Prop. 104 L (2016-2017) s. 241.

⁵⁸ (Rognstad, 2019) s. 409.

«annenhånds utnyttelse av prestasjonen». Disse kan også overdras. Avtalelisens om videresending av fjernsynssendinger er eksempel på sekundærrett og reguleres i åvl. kap 3.

En relevant faktor for rimelighetsvurderingen er om overdragelsen knytter seg til primær- eller sekundærutnyttelse. Primærbruk vil som utgangspunkt genere større verdier enn sekundærbruk, ettersom slik overdragelse ofte er eksklusiv. Dette fremgår for eksempel av punkt 7 i TV-drama avtalen og punkt 8.1 i Filmavtalen, fremforhandlet av NSF. I hvilken kategori en rettighet plasseres, er ikke avgjørende for å kartlegge overdragelsens verdi, men kan bidra til å identifisere bransjepraksis for vederlagsfastsettelse. Det følger av etablert bransjepraksis at den første utnyttelsen av et verk har størst verdi. Dersom det er usikkert om overdragelsen innebærer primær- eller sekundærutnyttelse, må overdragelsens sannsynlige verdi i større grad baseres formålet med overdragelsen og om vederlaget er forholdsmessig. Verdifastsettelsen på avtaletidspunktet må holdes opp mot de realiserte verdiene, sammenholdt med avtalte utnyttelsesformer.

Modellen nedenfor gjengir utnyttelsesrekkefølgen som er mest vanlig for norsk film og som maksimerer utnyttelsespotensialet av verk ved å begrense tilgjengeliggjøringen i perioder til «hver visningsplattforms netto inntjeningspotensial», jf. «Figur 3-6 Vindusmodell for film» (Gaustad, et al., 2018 s. 25). Modellen taler for at overdragelse av rett til primærutnyttelse har størst verdi.

4.2.3 Avtalelisens som eksempel på ikke-eksklusiv overdragelse

Det følger av TV-drama avtalen av 2015 punkt 7.4 a og Filmavtalen av 2010 punkt 8.6 at rettigheter omfattet av avtalelisens ikke overdras. Kulturdepartementet har godkjent NORWACO til å inngå slike avtaler på vegne av utøvende kunstnere. NORWACO klarerer rettigheter for sekundærbruk på vegne av blant annet medlemsmassen til NSF, jf. åvl. §47. Det fremgår av forarbeidene at åvl. § 69 også gjelder for overdragelser overdratt på «grunnlag av fullmakt til organisasjon».⁵⁹ Presumpsjonen om at avtaler fremforhandlet av store organisasjoner er rimelige tilsier at vederlaget NORWACO fremforhandler er rimelig, om ikke annet kan godtgjøres.

Rimelighetsvurderingen av vederlag utøveren mottar for avtalelisens skiller seg fra andre overdragelser. Utøveres vederlagsrett følger av åvl. § 64 og binder utøveren til å godta resultatet av det NORWACO krever inn og fordeler. En vurdering av om det endelige vederlaget utøveren mottar er rimelig er lite praktisk. Måten NORWACO går frem for å forhandle vederlag og fordele disse gir derimot veiledning for momentene etter åvl. § 69 andre ledd første og andre punktum. Deres praksis sier noe om «hva som er vanlig på området» og hvordan man bør gå frem for å fastsette den «sannsynlige verdi av overdragelsen» når informasjonen knyttet til verdifastsettelsen er omfattende og vanskelig å etterprøve.

NORWACO forhandler på vegne av utøverne med erverver. I forhandlingen er partene forpliktet til å forholde seg til momentene utledet av åvl. § 69 andre ledd. Et rimelig vederlag for overdragelse av store mengder lisensrettigheter vil baseres på en forholdsmessig del av den totale verdien fastsett etter forhandlinger. Hva som tidligere har vært avtalt med andre distributører er relevant dersom partenes interesser og formålet med bruken er tilsvarende.

Vurderingen av om det totale vederlaget er rimelig vil også knytte seg til det «potensielle antal personer, der nyder eller ønsker at nyde godt af frembringelserne», jf. Premier League.⁶⁰ En slik vurdering vil måtte baseres på hvor mange kanaler rettighetene overdras til og hvor mange abonnenter kanalene har. På dette stadiet er det nærmest umulig å fastsette hvor stor andel av verdien som knytter seg et bestemt verk. Det vil for eksempel ikke være mulig å

---

⁵⁹ Prop. 104 L (2016-2017) s. 334.

⁶⁰ Joined cases C-403/08 and C-429/08, premiss 107-109, jf. Prop. L 104 s. 239.

kartlegge hver enkelt utøvers bidrag til verket. Dette hensynet blir derimot ivaretatt når NORWACO omsider skal fordele det totale vederlaget.

Det fremgår av NORWACOS fordelingsplan av 12.10.2019 at inntektsstrømmene skal fordeles «rimelig og rettferdig (og så langt som mulig reflekterer verkets kommersielle suksess og rettighetshaverens skapende innsats)». For lineær TV-distribusjon er det fastsatt at et rimelig vederlag gjenspeiles i antall sekund et verk vises på tv (sekundverdi), verkstype og fagfunksjon. NORWACO har derimot ingen vederlagsberegning for ikke-lineær tv-distribusjon, men vil komme med forslag om dette i 2020. Forslaget vil gi verdifulle betraktninger om vurderingen av rimelig vederlag for sekundærutnyttelse av rettigheter på on-demand plattformer, eller andre former for ikke-eksklusive rettighetsoverdragelser.

Når store mengder rettigheter overdras gjennom NORWACO, er det også fare for at uorganiserte utøvere ikke har samtykket til overdragelsen og ikke mottar rimelig vederlag etter åvl. § 69. Avtalelisensen gir derimot erververen rett til å utnytte rettighetene, selv om slik samtykket ikke foreligger, jf. åvl. §63 første ledd, jf. § 64. Av hensyn til allmennhetens interesse i at verk blir gjort tilgjengelig har lovgiver åpnet for en slik løsning. Utøveren er derimot ikke avskåret krav på rimelig vederlag etter åvl. § 69, jf. § 64 første ledd andre punktum.

4.2.4 Overdragelse på ulovfestet grunnlag i arbeidsforhold

Dersom standardavtalen som ligger til grunn for et arbeidsforhold ikke regulerer rettighetsoverdragelsen som arbeidsforholdet forutsetter, kan det oppstå spørsmål om overdragelse har skjedd på ulovfestet grunnlag. I slike tilfeller finnes det tross alt et vederlag som presumeres rimelig. Det kan allikevel tenkes at utøveren har rett på ytterligere rimelig vederlag dersom overdragelsen ikke kan forutsettes, eller vederlaget ikke er forholdsmessig sammenlignet med erververs inntekter av utnyttelsen. Spørsmålet i den sammenheng er om verdipotensialet ble vurdert da standardavtalen ble tegnet.

Forutsatt at det ikke foreligger en lokal avtale i ansettelsesforholdet mellom utøveren og erverver, kan «opphavsrett til verk skapt i arbeidsforhold (...) anses overgått til arbeidsgiveren i den utstrekning det er nødvendig for at arbeidsforholdet skal nå sitt formål, og det dessuten

er omfattet av arbeidstakerens oppgaver i arbeidsforholdet å skape slike verk».⁶¹
Utgangspunktet er i så tilfelle at lønnen gir uttrykk for et rimelig vederlag.

Departementets uttalelse gir ytterligere autoritet til Knoph's maksime om at «prinsipalen vinner den rett over åndsverk som er nødvendig og rimelig, hvis arbeidsavtalen skal nå sitt formål, men heller ikke mer».⁶² Rognstad forutsetter at det samme gjelder for utøvende kunstnere.⁶³

Olav Torvund skriver i Nordiskt immateriellt rättsskydd at «(e)t viktig moment i avveiningen må være om man er ansatt for å løse en bestemt oppgave og levere et resultat som er opphavsrettslig vernet, eller om man mer generelt stiller sin kompetanse til disposisjon for (...) arbeidsgiver».⁶⁴

Et praktisk eksempel i dette tilfellet, er om skuespillere har krav på rimelig vederlag for teatrenes utnyttelse av opptak til sceneprestasjoner. En vurdering av dette tar utgangspunkt i arbeidsforholdet skuespilleren har med teatret etter Teateroverenskomsten. Ettersom utnyttelse av opptak av sceneprestasjoner ikke er regulert i avtalen, er spørsmålet om overdragelse kan forutsettes på ulovfestet grunnlag. En slikt resultat er derimot betinget av at det må være nødvendig for teateret å utnytte retten til opptak av sceneprestasjoner for å realisere formålet med avtalen.

Formålet med arbeidsavtalen følger punkt 2.1.7.1. Det fremgår at «skuespilleren plikter å motta, innstudere og etter beste evne utføre de skuespilleroppgaver som teatret bestemmer». I andre avsnitt står det at «skuespillerens arbeidsoppgaver skal fremgå av tilsetningskontrakten».

En tolkning av ordlyden «skuespilleroppgaver» sett i sammenheng med «motta, innstudere (...) utføre» og at dette skal foregå på et teater, taler for at skuespilleren skal motta roller, innstudere disse og utføre prestasjonen i en større produksjon foran et publikum. Vilkårene utvides i forhold til at «teatret bestemmer». Hva «teatret bestemmer» må i mangel på

---

⁶¹ Prop. 104 L (2016-2017) s.251, jf. Ot.prp.nr.84 (1991–1992) s. 21.

⁶² (Knoph, 1936) s.84.

⁶³ (Rognstad, 2019) s. 465.

⁶⁴ (Torvund, 1999) s. 127.

etterprøvd praksis og stilltiende forutsetninger, tolkes snevert i samsvar med spesialitetsprinsippet. Dermed kan ikke teateret diktere hva «skuespilleroppgaver» til enhver tid innebærer. Det utelukkes ikke at lokale tilsetningskontrakter regulerer denne type overdragelse, men på generelt grunnlag er ikke opptak og tilgjengeliggjøring nødvendig for å realisere formålet med ansettelsesforholdet etter Teateroverenskomsten.

4.2.5 Omfanget av overdragelser etter spesialitetsprinsippet

Spesialitetsprinsippet er et tolkningsprinsipp som innebærer at «opphaveren ikke anses for å ha overdratt en mer omfattende rett enn det avtalen klart gir uttrykk for». Prinsippet er i dag lovfestet i åvl. §67 andre ledd. Forarbeidene gir bestemmelsen virkning for utøvende kunstnere.⁶⁵ Ordlyden «avtalen klart gir uttrykk for» taler for at ethvert uklart vilkår skal tolkes i utøverens favør.

Før spesialitetsprinsippet kommer til anvendelse, må avtalen først tolkes i lys av hva som er sedvanlig på arbeidsfeltet og hva som eventuelt er stilltiende forutsatt mellom partene.⁶⁶ Dersom avtalen etter en slik tolkning ikke klart uttrykker omfanget av overdragelsen, kommer spesialitetsprinsippet til anvendelse. Prinsippet er en siste tolkningsregel som innebærer at avtalen «tolkes snevert i opphavsmannens favør».⁶⁷ Bestemmelsen kommer ikke til anvendelse i spørsmål «om» det er inngått en avtale om rettighetsoverdragelse, men i hvilket omfang. Prinsippet kommer til anvendelse både for begrensede- og totale overdragelser.⁶⁸

Spesialitetsprinsippet får dermed ikke virkning for spørsmålet om enerettene til opptak og tilgjengeliggjøring er overdratt i ansettelsesforhold, jf. eksempelet ovenfor. Opptak av forestillingen og tilgjengeliggjøring av dette i markedsføringsøyemed er derimot vanlig praksis og en forutsetning for at teaterforestillinger skal trekke publikum. Resultatet er dermed at råderetten over opptak og tilgjengeliggjøring blir overdratt til teatret i den utstrekning bruken ikke går utover det som er nødvendig og rimelig for å markedsføre den aktuelle forestillingen.⁶⁹ Blir rettighetene utnyttet på en måte som går ut over dette og det ikke

---

⁶⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s. 333.

⁶⁶ Ibid. s. 251 og 334.

⁶⁷ (Torvund, 1999) s. 128.

⁶⁸ Prop. 104 L (2016-2017) s. 333.

⁶⁹ (Knoph, 1936 s. 84).

foreligger en lokal avtale, eller overdragelse på ulovfestet grunnlag, har utøveren krav på ytterligere rimelig vederlag etter åvl. § 69. Dersom det foreligger en lokal avtale om bruk av opptak i markedsføringsøyemed, men formålet forblir uklart selv etter tolkning av avtalen, innebærer spesialitetsprinsippet at utøveren ikke overdrar større rett enn det som klart fremgår. Skuespilleren har dermed krav på ytterligere rimelig vederlag for utnyttelse som står i misforhold til avtalens formål.

Rekkevidden av åvl. § 67 begrenses av at det er «større grunn til å vektlegge spesialitetsprinsippet der (utøveren) er den svake part i avtaleforholdet».⁷⁰ Presumpsjonen om at standardavtaler fremforhandlet av store organisasjoner uttrykker rimelige vederlag, henger sammen med tanken om at representasjon utjevner styrkeforholdet. Utgangspunktet er at åvl. § 67 andre ledd får begrenset vekt i relasjon til overdragelser regulert i standardavtaler og større vekt når standardavtalen ikke regulerer overdragelsen eller utøveren inngår avtaler uten representasjon. I tilknytning til eksempelet i avsnittet ovenfor innebærer dette at det skal mer til for at lønnen for arbeid ved teater ikke anses rimelig, selv når bruken av opptak i markedsføringsøyemed er omfattende.

4.3 Hva som er vanlig på området

4.3.1 Ulike sammenligningsgrunnlag

Åndsverkloven § 69 andre ledd første punktum åpner for å vektlegge «hva som er vanlig på området» når hva som utgjør et rimelig vederlag skal vurderes. Momentet har betydning for hva som utgjør et rimelig vederlag. Muligheten til å se hen til etablert praksis eller andre sammenligningsgrunnlag bidrar til å skape forutberegnelighet for partene. I tillegg bidrar momentet til likebehandling av utøvere og for like konkurransevilkår i bransjen.

Standardavtaler gir også uttrykk for hva som er «vanlig på området» innen bransjen, jf. åvl. § 69 andre ledd første punktum. Avtalene utgjør derfor en relevant faktor for rimelighetsvurderingen når utøveren ikke er beskyttet av denne etter arbeidstvisteloven § 6. Bestemmelsen lovfester ufravikelighetsprinsippet om at «vilkår i arbeidsavtalen som strider

---

⁷⁰ Prop. 104 L (2016-2017) s.335

mot en tariffavtale som begge parter er bundet av, er ugyldig». Å se til standardavtaler for å kartlegge hva som er vanlig, er et viktig moment for å sikre utøvere som ansettes på grunnlag av oppdragsavtaler og ikke arbeidsavtaler, rimelig vederlag.

En naturlig språklig forståelse taler for at alt fra etablert sedvane til mer ukjent praksis kan vektlegges, så lenge partene i avtalen anser forholdet som vanlig. Hvor etablert en praksis må være for å bli ansett som et relevant sammenligningsgrunnlag må vurderes på bakgrunn av hvilke rettigheter som overdras og formålet med bruken. For eksempel vil det stilles strengere krav til etablert praksis for vanlige utnyttelsesformer, sammenlignet med utnyttelsesformer som er i etableringsfasen.

I dag utvikles tjenester for strømming av teaterforestillinger on-demand. I Norge er Applaus scene den eneste aktøren som tilbyr dette.⁷¹ Praksis fra den engelskbaserte plattformen Digital Theatre, som tilbyr lignende tjenester, er et relevant sammenligningsgrunnlag når rimelig vederlag skal fastsettes.⁷² Forskjeller mellom disse virksomhetenes størrelse og angivelige publikumsmasse, taler mot et denne praksisen alene er avgjørende for vederlagets størrelse.

NRKs fjernsynsteater skiller seg fra strømmeplattoformers tjenester, men langvarig praksis og likheter mellom strømmeplattoformer og NRK nett-TV, taler for at denne praksisen er et relevant. Selv om virksomhetenes har forskjellig størrelse og publikumsmasse, som igjen vil påvirke erververens potensielle inntekter og forholdsmessigheten av et rimelig vederlag, tilhører begge aktørene det norske markedet. Likebehandlingshensyn av utøvende kunstnere basert på felles konkurransevilkår, taler for at praksis fra den engelske plattformen også tillegges vekt. Særlig, ettersom regjeringen har intensjoner om et så «tett og omfattende samarbeid som mulig», etter at Storbritannia har trådt ut av EU.⁷³

Forutberegnelighetshensyn taler for at ikke enhver praksis kan vektlegges, men at det må foreligge en etablert, eller i minste fall identifiserbar praksis som partene hadde forutsetninger for å kjenne til ved avtaletidspunktet, jf. andre ledd tredjepunktum.

---

⁷¹ Applaus Scene, <https://applausscene.no>.

⁷² Digital Theatre, <https://www.digitaltheatre.com>.

⁷³ Utenriksdepartementet 4.10.2019, https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/brexit_spm/id2514464/.

Det fremgår av forarbeidene at hva som er vanlig, må vurderes i lys av «bransjenormer og standardavtaler».⁷⁴ Hensynet til forutberegnelighet taler for at det skal mer til å anse en bransjenorm som vanlig, enn standardavtaler. Dette er fordi sistnevnte kommer til uttrykk i skrift, er lett tilgjengelig og dermed etterprøvbart. Mindre etablert praksis vil også ha relevans som moment i rimelighetsvurderingen, men mindre betydning for resultatet.

Forarbeidene viser også til at «hva som er vanlig på området» er ment å fange opp «mangfoldet i avtaler, bruksområder, sedvaner og konkrete forhold».⁷⁵ Momentet bidrar til stor fleksibilitet i form av å ta hensyn til ulike praksis knyttet til forskjellige former for rettighetsoverdragelser. Det fremgår videre at «gjengs vederlag på noen områder vil ligge høyt, mens det på andre vil ligge lavt».⁷⁶

Departementet tar også høyde for at utnyttelse av rettigheter på enkelte områder kan være forutsatt og dermed utelukke et krav etter §69. For eksempel anser departementet det som vanlig at bilder som seere sender inn til «bruk i kringkasting eller andre medier mv.», ikke utløser vederlagskrav.⁷⁷

I høringsrunden uttalte Discovery at «markedsprisen normalt angir hva som må betraktes som rimelig vederlag» og viser til at både Kabeltvistenemnda og Vederlagsnemnda legger dette til grunn i sin praksis.⁷⁸ Markedspris oppstår som følge tilbud og etterspørsel i et marked over tid. Som følge av presumpsjonen om at utøvere står i en svakere forhandlingsposisjon enn erverver og utviklingen av stadig nye utnyttelsesformer, er markedspris heller egnet til å fastsette den nedre terskelen for overdragelse av en viss type rettigheter, enn å fastsette hva som utgjør rimelig vederlag.

Dersom det ikke foreligger noen former for sammenligningsgrunnlag i det konkrete tilfelle, vil vurderingen av hva som utgjør et rimelig vederlag baseres på en selvstendig vurdering den økonomiske verdien av overdragelsen.⁷⁹

---

⁷⁴ Prop. 104 L (2016-2017) s. 335.

⁷⁵ Ibid. s. 242.

⁷⁶ Ibid. s. 335.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid. s. 235.

⁷⁹ (Rognstad, 2019) s. 461.

4.3.2 Rimelighetspresumsjon for standardavtaler

Norges skuespillerforbund (NSF) har fremforhandlet standardavtaler i relasjon til teater, film og tv og departementet presumerer at disse gir uttrykk for rimelig vederlag.⁸⁰ Jeg vil bruke enkelte vilkår i standardavtalene som eksempler for å problematisere sider ved åvl. § 69

Standardavtaler fremforhandlet av store organisasjoner gir «uttrykk for et vederlag som er rimelig, med mindre det kan godtgjøres noe annet».⁸¹

Overprøving av standardavtaler ligger utenfor kjernen av § 69, men etter forholdene kan det være nødvendig å vurdere rimeligheten av individuelt fremforhandlede avtalevilkår eller vederlag basert på forhandlinger hvor det ikke er tatt høyde for at rettigheter etableres.⁸² Det kan tenkes at fastsatte lønnsvilkår reduserer utøverens mulighet til å dra nytte av overdratte rettigheter som generer store verdier for arbeidsgiver. I slike tilfeller er det nødvendig å vurdere forholdsmessigheten av lønnen.

Et eksempel som illustrerer dette knytter seg til at «Peer Gynt» kan strømmes på NRK nett-tv selv om stykke fremdeles spilles på Det Norske Teateret.⁸³ Vilkårene for overdragelse av slik utnyttelse reguleres i Teateroverenskomsten. Etter punkt 2.1.7.2 første avsnitt i Teateroverenskomsten krever utøverens samtykke dersom det skal gjøres ”opptak og fremføring av forestilling eller deler av denne gjennom (...) produksjon eller distribusjon». Et slik samtykke vil innebære en tillatelse til å bruke prestasjonen for teatret og dermed en overdragelse som utløser rett til rimelig vederlag for utøveren etter åvl. §69.

Om teatret eller distributøren ikke har inngått lokal avtale med utøveren om «rimelig vederlag», og råderetten over opptak av fremføringen ikke har gått over til teateret etter prinsippet om overdragelse i arbeidsforhold, har skuespillerne et selvstendig krav på rimelig vederlag etter åvl. §69 for slik utnyttelse. Presumsjonen om at lønnen skuespilleren mottar gir uttrykk for et rimelig vederlag, kommer ikke til anvendelse.

---

⁸⁰ Prop. 104 L (2016-2017) s. 335.

⁸¹ Ibid.

⁸² (Rognstad, 2019) s. 459.

⁸³ NRK nett-TV, <https://tv.nrk.no/serie/peer-gynt-kveld/sesong/1/episode/4/avspiller> og <https://www.detnorsketeatret.no/framsyningar/peer-gynt>.

NSF ønsker å innta vilkår om utnyttelse av opptak av forestillinger når ny avtale skal fremforhandles med Spekter 2020.⁸⁴ Dette indikerer at slik utnyttelse ikke lå til grunn for lønnsforhandlingen mellom NSF og Spekter i 2018. NRK har drevet distribusjon av teaterforestillinger på nett siden tidlig 2000-tallet. Tilgjengeliggjøring på NRK sin plattform kunne forutses lenge før lønnsforhandlingen i 2018. At dette ikke gjenspeiles i avtalen, taler mot at standardavtalen gir uttrykk for et rimelig vederlag.

I høringsrunden foreslo departementet at § 69 avgrenses mot ansettelsesforhold ettersom lønnen normalt omfattet «vederlaget for den overdragelse av opphavsrett som følger av arbeidsforholdet og bruken». Avgrensningen bortfalt ettersom bestemmelsen åpnet for å vektlegge partenes forhandlingsstyrke og tilsier at det i utgangspunktet skal mye før lønnen som følger av standardavtaler i ansettelsesforhold ikke er rimelig.⁸⁵ Dette taler for en høyere terskel for endring etter åvl. §69 i slike tilfeller, sammenlignet med vilkår i avtaler opphaver inngår på egenhånd.

Justiskomiteén uttaler i forarbeidene til avtl. §36 at domstolene skal være forsiktig med å overprøve standardavtaler og det må stilles «ekstra strenge krav for å bruke lempningsregelen overfor tariffavtaler».⁸⁶ Justiskomiteéns anbefaling er ikke gjengitt i senere odelstingsproposisjon, noe som begrenser uttalelsens rettskildemessige vekt. Uttalelsen antyder allikevel en høy terskel.

Jeg vil forsøke å oppstille terskelen for endring medhold av åvl. §69 i relasjon til vilkår i standardavtaler.

Den høye terskelen for urimelighet etter avtl. §36 skal i følge NOU 1979:32 s.60 svare til «åpenbart urimelig» eller «utilbørlig». Forarbeidet har i seg selv lav rettskildemessig vekt, men uttalelsen samsvarer med den høye terskelen lagt til grunn i rettspraksis og underbygges

---

⁸⁴ Klassekampen, (Ismail, 2019) <https://www.klassekampen.no/article/20190722/ARTICLE/190729994>.

⁸⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s. 335.

⁸⁶ Innst. O. Nr. 31. (1982-83).

av departement i Ot.prp.nr.5 (1982-1983) s.30.⁸⁷ Formålet er å lempe vilkår som etter en konkret vurdering er «så urimelig at det bør tilsidesettes».⁸⁸

Når vilkår i standardavtalen er omtvistet, taler presumpsjonen om rimelighet for at terskelen etter avtl. § 36 bør legges til grunn for rimelighetsvurderingen etter åvl. § 69. Det tar derimot ikke hensyn til forskjeller ved vurderingen av om et vederlag «ikke er rimelig»⁸⁹ sammenlignet med «urimelig» etter avtl. § 36.⁹⁰ Dette taler mot en tilsvarende hevet terskel for åvl. § 69.

Oppstilles det tilsvarende terskel for vilkår i standardavtaler, mister åvl. § 69 sin selvstendige betydning. Dette taler for at terskelen for endring etter § 69 er høyere for standardavtaler, enn avtaler utøveren har inngått på egne premisser, men lavere enn kravet til «åpenbart urimelig».⁹¹ Med inspirasjon fra departementets formulering Ot.prp.nr.5 (1982-1983) s.30 foreslås endringsadgangen etter § 69 i relasjon til standardavtaler å gjelde vilkår som er så lite rimelig at det bør endres.

4.3.3 Betydningen av bransjenormer sett opp mot partenes forhandlingsstyrke

I forarbeidene til åvl. §69 uttaler departementet at selv om det er nærliggende at bransjepraksis og standardavtaler gir uttrykk for et rimelig vederlagsnivå bør ikke «(g)jengs vederlagsnivå (...) legges til grunn om en av partene kan vise til forhold som gjør at dette nivået ikke er rimelig».⁹²

I «Kvitnes-dommen» kom lagmannsretten enstemmig frem til at avtalen om totaloverdragelse av komponistrettigheter var gyldig, blant annet fordi det omtvistede vilkåret om «life of

---

⁸⁷ Rt-2000-806 (Konsesjonskraft s.816) «I den grad det er tale om å bruke § 36 når det som her er tale om en avtale mellom profesjonelle, bør terskelen i alle fall være høy, jf. blant annet flertallet i Rt-1999-922, på side 932. Høyesterett legger til grunn at det skal «meget til for å karakterisere (vilkår) som urimelig», jf. rt-1988-276 (s.289-290).

⁸⁸ Ot.prp.nr.5 (1982-1983) s. 30.

⁸⁹ Prop. 104 L (2016-2017) s. 239.

⁹⁰ Ibid. s. 239.

⁹¹ NOU 1979:32 s. 60.

⁹² Prop. 104 L (2016-2017) s. 335

copyright» var vanlig i Norden og «TONO» anerkjente slike avtaler.⁹³ Selv om retten vurderte forholdet etter avtl. §36 kan betraktningene knyttet til rimelighetsvurderingen kaste lys over tolkningen av åvl. §69. Anken ble senere nektet fremmet av høyesterett, noe som gir avgjørelsen større rettskildemessig betydning.⁹⁴

Det var ikke avgjørende for Lagmannsretten at Kvitnes sto i en svakere forhandlingsposisjon grunnet åpenbare alkoholproblemer, behov for penger til å nedbetale gjeld samt at han fremforhandlet avtalen uten profesjonell bistand. Retten mente at disse forholdene ikke hadde noen betydning for vederlagets størrelse. For det første tilsa ikke standardavtalen på området for en bedre rett enn hva som var avtalt. For det andre mente retten at et høyere vederlag var betinget av at Kvitnes kunne vise til større suksess. Selv om styrkeforholdet mellom Kvitnes og produsenten var skjevt på grunn av Kvitnes sin situasjon, mente retten at denne ubalansen ikke hadde virket inn på avtalens innhold.

Det er derimot ikke klart om vederlaget Kvitnes mottok i dag vil bli ansett rimelig. Den høye terskelen som følger av avtl. § 36 gir ingen veiledning for § 69 på dette punkt. Dommen illustrerer derimot at etablert praksis og presumpsjonen om rimelighet etter omstendighetene må tilsidesettes på grunnlag ubalanse i styrkeforholdet. Det må derimot påvises at ubalansen har hatt betydning for avtalens innhold og vederlagets størrelse. Åndsverksloven § 69 er ment å verne vederlag som ikke er rimelig og det skal derfor mindre til for at et ubalansert styrkeforhold tilsier endring, enn for endring etter avtl. §36.

I «Pogo Pops-dommen» bryter flertallet med Lagmannsretten i «Kvitnes-dommen» når de konkluderer med at klar bransjepraksis må tilsidesettes selv om et ubalansert styrkeforhold ikke påvises å ha virket inn på vederlagets størrelse.⁹⁵ Retten konkluderte med at bandmedlemmene ikke nødvendigvis fikk bedre rett gjennom representasjon. Vanskeligheter med å fastslå dette med sikkerhet, sammenholdt med at lønnsfordelingen i seg selv ikke var rimelig, talte for endring.

Lagmannsrettsdommer har naturlig nok lavere prinsipiell betydning enn høyesterettsdommer. I tillegg er «Pogo Pops-dommen» avsagt under dissens, noe som begrenser dens

---

⁹³ LB-1997-3221

⁹⁴ HR-1999-194 K

⁹⁵ RG-2001-1538

rettskildemessige betydning. Dommen er derimot nyere enn «Kvitnes-dommen» og ivaretar i større grad utøveres svakere forhandlingsposisjon i tråd med departementets målsetting som ligger til grunn for den nye åndsverksloven. Dommen har dermed betydning.

Flertallet i lagmannsretten konkluderte med at vilkår om managerens prosentvise honorar, basert på bandets inntekter, ble endret etter avtl. §36. Endringen innebar tilsidesettelse av det mindretallet anså som en nærmest unntaksfri bransjepraksis de siste 20-30 årene. Flertallet så ikke bort fra at det skjeve styrkeforholdet mellom en profesjonell manageren og unge og uerfarne bandmedlemmer kunne ha virket inn på avtalen. Flertallet baserte dette på at manageren ikke hadde orienterte «om hva avtale om 20% honorar i praksis innebar». Retten så dermed bort fra at dette representerte fast praksis. Det vil «ikke være avgjørende at avtaler av den art det her er tale om ikke har vært uvanlige i bransjen».

«Tango Jalousie-dommen» gjaldt overdragelse av rettigheter i tilknytning til musikkverk som oppnådde stor suksess.⁹⁶ Opphaver overdro verket til «forlag B» da han fremdeles var bundet av avtale med «forlag A». Rettens uttalelse knytter seg til tolkningen av hva som er vanlig på området ved vurderingen av om avtalen er urimelig etter den danske avtl. § 36. Hensynet til nordisk rettsenhet taler for at rettens betraktninger er relevant.

Retten uttalte at «værk efter en række år vil kunne blive udnyttet på en måde eller i en udstrækning, som man ikke kunne regne med ved forlagsaftalens indgåelse (og) fravigelser af sædvanlige fordelingsnøgler eller af nøgle, som er aftalt mellem de relevante organisationer, vil kunne tilsidesættes», jf. s. 1239. Retten viser til at kilder om hva som er vanlig på område, må ivareta den påregnelige utnyttelsen av rettigheten som overdras. Hvis ikke, står ikke momentet av «hva som er vanlig på området» i samsvar med «den sannsynlige verdi av overdragelsen», jf. åvl. § 69 andre ledd første og andre punktum.

Vederlag for overdragelse av rett til utnyttelse på enhver kjent og ukjent plattform før og etter inntoget av strømeplattformer, er igjen illustrerende. Samme begrunnelse innebærer at det etablerte vederlagsnivået for skuespillere før og etter NRK i 2000 begynte arbeidet med å publisere sendinger på nett, ikke kan legges til grunn.⁹⁷

---

⁹⁶ UfR-2002-1224

⁹⁷ <https://nrkbeta.no/2010/05/12/nrk-nett-tv-en-gammel-tiaaring/>.

4.4 Partenes forhandlingsstyrke

4.4.1 Presumsjon om utøverens svake forhandlingsposisjon

Rimelighetsvurderingen påvirkes av «konkrete forhold». Momentet underbygger tolkningen om at det ikke kan fastsettes noen generell sats for rimelig vederlag, men at vederlaget må vurderes ut fra de konkrete forholdene i hver enkelt situasjon. En slik ordning bidrar til å svekke forutberegnelighetshensynet i avtaler om overdragelse av rettigheter, men sikrer også den potensielt svake kontraktsparten rett til rimelig vederlag.

Sentralt for rimelighetsvurderingen er «partenes forhandlingsstyrke», jf. åvl. §69 andre ledd første punktum. Det fremgår av Kunstnerøkonomiutredningen som forarbeidene viser til,⁹⁸ at det er mangel på kunnskap blant kunstnere om rettigheter, entreprenørskap og verdipotensialet av egne rettigheter.⁹⁹ Faktoren «partenes forhandlingsstyrke» tar hensyn til den ubalansen som kan oppstå når utøveren skal overdra rettigheter til en profesjonell aktør. Hvis styrkeforhold anses ubalansert og dette kan ha innvirket på avtalens innhold, taler det mot at avtalt vederlag er rimelig. Det er særlig når overdragelsen knytter seg til kommersielle interesser i å utnytte rettighetene økonomisk, at ubalanse kan oppstå. Vernet av rimelig vederlag i slike tilfeller ligger i kjernen av bestemmelsen.¹⁰⁰

Departementet uttaler at standardavtaler fremforhandlet av store organisasjoner gir «uttrykk for et vederlag som er rimelig, med mindre det kan godtgjøres noe annet».¹⁰¹ Dette henger sammen med synspunktet om at profesjonell representasjon utjevner et potensielt skjevt styrkeforhold mellom utøveren og erververen. Rimelighetspresumsjonen utelukker derimot ikke at rimeligheten av standardavtaler kan overprøves, dersom det godtgjøres forhold som taler mot at avtalen gir uttrykk for et rimelig vederlag.

En naturlig forståelse tilsier at ethvert forhold som påvirker partenes styrkeforhold er relevant for vurderingen. Bestemmelsen gir ingen veiledning om hvilke faktorer som fører til et

---

⁹⁸ Prop. 104 L (2016-2017) s. 201 og 237, (Skarstein, et al., 2015) «Kunstnerens økonomi og kunstens autonomi», s. 11 og 184.

⁹⁹ (Skarstein, et al., 2015) «Kunstnerens økonomi og kunstens autonomi», s. 11 og 184

¹⁰⁰ Prop. 104 L (2016-2017) s. 335.

¹⁰¹ Ibid.

ubalansert styrkeforhold eller hvor ubalansert et styrkeforhold må være før det kan ha virket inn på vederlagets størrelse. «Pogo Pops-dommen» tilsier at et ubalansert styrkeforhold som kan ha innvirket på vederlagets størrelse taler mot at vederlaget er rimelig, selv om etablert praksis taler for noe annet. Det avgjørende er om vederlaget etter en helhetlig vurdering anses rimelig, ikke om partenes styrkeforhold alene tilsier dette.

Retten til rimelig vederlag gjelder bare overdragelser «utenfor forbrukerforhold», jf. § 69 første ledd. Departementet begrunner avgrensningen med at utøvere ikke vil være svakerestilt medkontrahenten i avtaler om overdragelse i forbrukerforhold.¹⁰²

Forbrukerkjøpsloven §2 første ledd bokstav c åpner for å verne forbruker i kjøp av «rettigheter». Kjøp av utøvers enerettigheter vil dermed anses som forbrukerkjøp.¹⁰³ Hensynet til likebehandling av parter som presumeres likestilt, taler for at utøvere bør sikres rett til rimelig vederlag i forbrukerforhold. Selv om styrkeforholdet mellom avtalepartene i forbrukerkjøp presumeres likestilt, kan det tenkes at vederlaget etter en helhetlig vurdering ikke er rimelig.

Saken der «Pushwagner» overdro eiendomsretten til hele kunstkolleksjonen til sin mesén, setter dette på spissen. Avtalen ble kjent ugyldig av tingretten etter avtl. § 36 da den var utformet av en tillittperson og kunstneren var ruset og uten bolig på avtaletidspunktet. Risikoen for at vilkårene var diktert gjenspeilet seg i det skjeve styrkeforholdet mellom partene.¹⁰⁴ Saken illustrerer at styrkeforholdet mellom forbrukere ikke alltid er likt. Reelle hensyn taler for at forbrukerkjøp omfattes av åvl. §69, men loven og forarbeider er derimot klare på dette punkt og må legges til grunn.

Selv om kjernen i vernet av retten til rimelig vederlag knytter seg til å utjevne et presumtivt skjevt styrkeforhold, påpeker departementet at utøvende kunstnere ikke alltid vil være i en svakere stilling.¹⁰⁵

---

¹⁰² Prop. 104 L (2016-2017) s. 242.

¹⁰³ (Krüger, 2016), Rettsdata fkjl. § 1 note 12.

¹⁰⁴ TOSLO-2009-10444 (Pushwagner), (Rognstad, 2019) s. 456-457.

¹⁰⁵ Prop. 104 L (2016-2017) s. 239 og 242.

Det avgjørende er om «avtalen (er) fremforhandlet mellom jevnbyrdige og profesjonelle parter».¹⁰⁶ I slike tilfeller «er det ikke grunn til anta at det avtalte vederlaget ikke skal være rimelig».¹⁰⁷

Uttalelsene taler for å utvide rimelighetspresumpsjonen for standardkontrakter til enhver situasjon der det kan påvises at partene var jevnbyrdig. En slik tolkning tilsier at avtaler fremforhandlet av profesjonell representanter, i utgangspunktet er rimelig. Dermed vil for eksempel tilsetningsavtalen fremforhandlet av agenten fra det anerkjente byrået Pullman,¹⁰⁸ bli ansett for å gi uttrykk for et rimelig vederlag. Også denne presumpsjonen vil kunne tilsidesettes om forhold taler i motsatt retning.

I «Motorpsycho-dommen» kom Lagmannsretten til at avtalen bandet inngikk med plateselskapet ikke kunne endres, selv om som bandmedlemmene bare var 20 år og hadde lite bransjeerfaring.¹⁰⁹ Dommen er enstemmig og anken ble nektet fremmet av høyesteretts kjæremålsutvalg.¹¹⁰ Dette styrker dens rettskildemessige vekt.

Avtalen gjaldt tidsubegrensede overdragelser av enerettene. Bandets svakere forhandlingsposisjon kom til syne i overskuddsfordeling på 40/60 i plateselskapets favør, sett i sammenheng med arbeidsfordelingen. At bandmedlemmene var «unge og uten erfaring», var ikke avgjørende ettersom de «fikk god tid og anledning til å gå igjennom vilkårene og rådføre seg med andre» og deres «rett til å kreve utgivelser av sine musikkverk samt en rimelig godtgjørelse (...) var sikret gjennom avtalen».

Retten vurderte forholdet etter terskelen i avtl. §36. Dette innebærer at resultatet ikke nødvendigvis svarer til hva som gjelder for åvl. § 69. Dommen taler for at den svake forhandlingspart blir ivaretatt tilstrekkelig dersom vedkommende får tid og anledning til å gjennomgå vilkårene og rådføre seg med andre. Rognstad retter derimot et kritisk blitt mot ivaretagelsen av den svake kontraktspart i både «Kvitnes-dommen» og «Motorpsycho-dommen».¹¹¹

---

¹⁰⁶ Prop. 104 L (2016-2017) s. 239.

¹⁰⁷ Ibid. s. 335.

¹⁰⁸ <http://pullman.as>.

¹⁰⁹ LB-2000-3184.

¹¹⁰ HR-2002-261.

¹¹¹ (Rognstad, 2019) s. 455-456.

Dommene er fra henholdsvis 1997 og 2000, i en tid som bar preg av usikkerhet knyttet til fremtidige utnyttelsesformer. Inntaket av åvl. § 69 er et eksempel på at departementet i dag forsøker å styrke kunstneres rettsstilling. I tillegg knytter vurderingen seg til en annen terskel. Dette vil naturligvis prege rettens prioriteringer. Det kan derfor ikke legges til grunn at enhver avtale om overdragelse er rimelig så lenge utøveren har hatt tid og anledning til å rådføre seg.

Presumpsjonen om rimelighet når utøveren er representert strekker ikke så langt. I samsvar med resultatet i «Kvitnes-dommen», omtalt ovenfor, er det avgjørende om styrkeforholdet har virket inn på avtalens innhold. I tråd med «Pogo Pops-dommen» er det avgjørende om vederlaget etter en helhetlig vurdering anses rimelig alle forholdene tatt i betraktning.

4.4.2 Asymmetrisk informasjonsgrunnlag

Presumpsjonen om at utøvende kunstnere står i en svakere forhandlingsposisjon enn erverver når vedkommende inngår avtale om overdragelse uten representasjon, bygger på at utøvere står i et avhengighetsforhold til sine medkontrahenter. Utøverne er motvillige til å be om informasjon eller håndheve sine rettigheter i frykt for miste fremtidig arbeid. Dermed er utøverne ute av stand til å effektivt overvåke utnyttelsen av sine overdragelser, måle den kommersielle suksessen av overdragelsen og vurdere den økonomiske verdien av verkene sine.

Tilgang på informasjon og mulighet til å kontrollere i etterkant av avtaleinngåelsen, er viktig for å sikre utøvende kunstnere rimelig vederlag etter åvl. § 69. Åndsverkloven § 70 gir rett til avregning og kontroll av vederlaget dersom utøveren «har grunn til å tro at det foreligger uregelmessigheter».¹¹² Det følger altså en høyere terskel for kontrolladgang enn det som leses ut av ordlyden «kan kreve». Bestemmelsen gjelder for utøvende kunstnere, jf. § 16 femte ledd.

---

¹¹² Ot.prop.nr.15 (1994-1995) s.158.

Rett til informasjon og kontroll gir incentiv til transparens både før og etter overdragelsesprosessen ettersom kontroll kan avsløre mislighold. I relasjon til at utøveres muligheter til å kontrollere vederlaget sitt, uttaler norsk filmforbund at frykt for å gjøre seg upopulær hos erverver fører til tilbakeholdenhet når det kommer til å etterspørre nødvendig informasjon, jf. høringsrunden til tidligere §39c. Filmforbundet legger heller ikke skjul på en praksis der det er «tilfeldigheter som gjør at opphavsmannen får vite at det har skjedd en omsetning av verket som utløser vederlag».¹¹³

Den som engasjerer revisor må i utgangspunktet må bære kostnadene.¹¹⁴ I følge litteraturen vil utøveren som hovedregel måtte bære disse.¹¹⁵ Selv om utøveren kan ha krav på erstatning dersom revisjonsgjennomgangen påviser mislighold, risikerer utøveren både økonomi og omdømme ved kontrollen, hvis den høye terskelen for kontroll i det hele tatt anses overskredet.

Den høye terskelen for å kreve kontroll, tilbakeholdenhet med å kreve informasjon grunnet avhengighetsforholdet, økonomisk risiko samt dårlige rutiner for informasjonsdeling i praksis, bidrar til å dårlig transparens både før og etter avtaleinngåelse. Dette indikerer at § 70 i liten grad er tilpasset utøverens svake forhandlingsposisjon. Bestemmelsen gir i liten mulighet for utøveren å effektivt innhente tilstrekkelig informasjon for å vurdere verdien av sine rettigheter og slik håndheve sin rett til rimelig vederlag etter åvl. § 69. Mangel på transparens gjør det vanskelig å overprøve den reelle verdien eller verdipotensialet av rettigheten som overdras.

Bakgrunnen for innføringen av DSM art. 19, var konsekvensutredningens funn om at skapende og utøvende kunstnere ikke mottok tilstrekkelig eller ingen informasjon fra medkontrahenten om utnyttelsesmåter, omfanget av utnyttelsen og inntekter knyttet til utnyttelsen. Når informasjonen som er nødvendig for å vurdere om vederlaget er rimelig etter åvl. §69 er tilgjengelig for medkontrahenten, men ikke blir delt med utøveren, foreligger et asymmetrisk informasjonsgrunnlag.¹¹⁶

---

¹¹³ ot.prop.nr.15 (1994-1995) s. 159.

¹¹⁴ Ibid. s. 159.

¹¹⁵ Norsk skribentrett, Graasvold, Hans Marius; Djonne, Eirik; Bing, Jon, 2006 s. 166.

¹¹⁶ (EU Council, Impact, 2016) s. 190.

I følge konsekvensutredningen medfører dette at utøvere er «unable to negotiate an appropriate remuneration in exchange for their rights».¹¹⁷ Komiteen omtaler utøvende kunstners forhandlingsposisjon på generell basis i det indre markedet i EU og er derfor relevant for forståelsen av partenes forhandlingsstyrke, jf. åvl. § 69 andre ledd første punktum.

Manglende ivaretagelse av utøvers rett på informasjon til «den sannsynlige verdi av overdragelsen», jf. § 69 andre ledd andre punktum, den faktiske utnyttelsen og beregningen av vederlaget, gjør det vanskelig å foreta en presis rimelighetsvurdering. Det er vanskelig å finne etterprøvbare sammenligningsgrunnlag om «hva som er vanlig å området» og nærmest umulig å kontrollere overdragelsens «sannsynlige verdi». Uten tilstrekkelig informasjon oppstår det problemer med å håndheve retten til rimelig vederlag. Mangel på transparens bidrar til å «uthule» bestemmelsens praktiske betydning.

I mangel på kunnskap og informasjon samt «press mot bunnen» i et sterkt konkurransepreget marked,¹¹⁸ står utøvende kunstnere i fare for at avtalevilkårene dikteres av erverver, slik Tingretten anså avgjørende for lempning i «Pushwagner-dommen».¹¹⁹ Risikoen for dette støttes av utvalget i DSM-direktivets konsekvensutredning. Utvalget påpeker at ubalanse i styrkeforholdet mellom utøver og erverver delvis skyldes det asymmetrisk informasjonsgrunnlaget. Dette skaper en «take it or leave it» situasjon.¹²⁰

Et tegn på ubalanserte avtaler er at de gir uttrykk for «full buy-outs using catch-all language that covers any mode of exploitation without any obligation to report to the creator», uten at vederlaget gjenspeiler dette.¹²¹ Departementet er innforstått med problematikken sett i forhold til at behovet for vern er «størst der det skjer en totaloverdragelse, eller når det overdras eksklusive rettigheter. Særlig (med) kommersielle formål.»¹²²

Domstolene er ikke avgrenset til å overprøve rimeligheten av vederlagsvilkår i standardavtaler. Dette er et uttrykk for den ubalansen som kan oppstå i styrkeforholdet

---

¹¹⁷ (EU Council, Impact, 2016) s. 192.

¹¹⁸ (Skarstein, et al., 2015) s. 77.

¹¹⁹ TOSLO-2009-10444 (Pushwagner).

¹²⁰ (EU Council, Impact, 2016) s. 192.

¹²¹ Ibid.

¹²² Prop. 104 L (2016-2017) s. 243.

mellom profesjonelle parter dersom informasjonsgrunnlaget er asymmetrisk. Det kan rettes kritikk mot en rimelighetspresumpsjon for avtaler fremforhandlet av profesjonelle parter, fordi det er vanskelig å vurdere når et styrkeforhold er tilstrekkelig balansert og hvilke faktorer som påvirker styrkeforholdet.

Uavhengig av om utøveren er representert av en profesjonell aktør, eller ikke, vil erverver eller tredjemann sitte på informasjon om rettighetens verdipotensial som aldri når forhandlingsbordet. Det er på et vis en forutsetning for investeringsviljen at erverver kjenner til verdipotensialet rettigheten utgjør. Dette støttes av konkurransehensyn og erververs interesse i at opplysninger av kommersiell verdi holdes hemmelig.¹²³

Som departementet påpeker er det ingen tvil om at «(r)egler til vern av forretningshemmeligheter (...) har en side mot blant annet immaterialrett».¹²⁴ I dette tilfelle, hvilken informasjon som kan kreves fremlagt for å sikre et tilstrekkelig informasjon, nødvendig for rimelighetsvurderingen etter § 69. Styrkeforholdet kan dermed aldri bli fullstendig balansert. I tillegg ligger risikoen for tap i all hovedsak hos erverver og man må derfor akseptere en viss asymmetri i styrkeforholdet. Absolutt jevnbyrdighet risikerer å forringe investeringsincentivet og erververens interesse i strid med lovens formål i åvl. § 1 bokstav b.

For å unngå at manglende transparens uthuler den praktiske betydningen av åvl. § 69, må asymmetrien i informasjonsgrunnlaget være minst mulig. Rekkevidden av informasjonsretten må balanseres på grunnlag av erververs interesse, vurdert opp mot incentivformålet i åvl. § 1 bokstav a og b. Incentivformålet tilsier at det skal tas hensyn til utøvernes bidrag i produksjonen av verket. Om bare erverver anses for å ta økonomisk risiko, står man i fare for å overse utøverens investeringer i tid og arbeid og oppbygging av kompetanse.¹²⁵

EU- og EØS-kilder avklarer ikke hvor stor grad av ubalanse som må aksepteres. Direktivet om beskyttelse av forretningshemmeligheter ble innlemmet i EØS-avtalen 29.mars 2019.

---

¹²³ Direktivet om beskyttelse av forretningshemmeligheter art 2 nr. 1 bokstav b innlemmet i EØS-avtalen 29.mars 2019.

¹²⁴ Prop. 5 LS (2019-2020) under punkt 5.1.1.

¹²⁵ (Rognstad, 2019) s. 460.

Grensen mellom direktivet om beskyttelse av forretningshemmeligheter og DSM direktivets «Transparency obligation» art. 19 er enda ikke avklart i praksis. Det fremgår derimot av DSM-direktivets fortale punkt 68 at utøvende kunstnere har rett til «så spesifikke (opplysninger) at de sikrer rettighetshaverne en tilstrækkelig gennemsigtighet, uten at det påvirker udbydere af onlineindholdsdelingstjenesters forretningshemmeligheder». Til syvende og sist er det opp til EU-domstolens skjønn å vurdere hvor grensen skal gå.

4.5 Formålet med den avtalte bruk

4.5.1 Grensedragning mellom kommersielle og ideelle formål

Vurderingen av hva som er rimelig vederlag skal ta i betraktning «formålet med den avtalte bruk», jf. åvl. §69 andre ledd første punktum. Det innebærer at hva som utgjør et rimelig vederlag må vurderes på grunnlag av overdragelsens formål. Hva som er formålet med bruken åpner for store variasjoner. Ordlyden tar høyde for disse variasjonene og bidrar dermed til høy grad av fleksibilitet. Dersom formålet med bruken er økonomisk vinning, vil vederlaget i større grad måtte gjenspeile dette for å anses rimelig, sammenlignet med overdragelse der formålet ikke er profittbasert. Hensikten med å vurdere formålet med bruken er å kartlegge utnyttelsesadgangen partene forutsatte på avtaletidspunktet. Begrenset utnyttelsesadgang taler som utgangspunkt for et lavere vederlag, sammenlignet med en vidtrekkende.

Momentets kjerne er å verne utøvere mot vederlagsfri overdragelse, eller lave vederlag når utnyttelsesadgangen har et kommersielt formål.¹²⁶ Behovet for vern er størst ved «totaloverdragelse, eller når det overdras eksklusive rettigheter (og) erverver skal bruke rettighetene til kommersielle formål».¹²⁷

Departementet presiserer at det ikke nødvendigvis fordres et like høyt vederlag dersom formålet er «av mer ideell karakter». Retten til rimelig vederlag skal imidlertid ikke hindre utøveren «å gi noe bort gratis dersom vedkommende ønsker det».¹²⁸ Dersom utøveren stiller

---

¹²⁶ Prop. 104 L (2016-2017) s.239

¹²⁷ Ibid. s. 241.

¹²⁸ Ibid. s. 335.

sine rettigheter «gratis til rådighet innen bestemte bruksområder», vil heller ikke det utløse et vederlagskrav.¹²⁹ Hva som er formålet med overdragelsen vil i den sammenheng kunne suppleres med hva som er «vanlig på området», i tråd med momentet i åvl. § 69 andre ledd.

Etter omstendighetene kan det være vanskelig å trekke grensen mellom formål av kommersiell karakter og andre formål. Bakgrunnen for avgrensningen mot overdragelser i forbrukerforhold i § 69 første ledd var blant annet at momentet «formålet med den avtalte bruk» i tilstrekkelig grad ble ansett for å fange opp situasjonene der utøvere vil ha behov for vern.¹³⁰

DSM-direktivet synes å bygge på denne betraktningen. Det følger av overskriften til Kapittel 3 i DSM-direktivet at art. 18 skal verne retten til rimelig vederlag ved «aftaler om udnyttelse». Erververens «udnyttelse» skjer som hovedregel i næringsøyemed og risikoen for ubalanse mellom kontraktspartene er også størst i slike situasjoner. Hensikten med en adskillelse av kjøp i og utenfor forbrukerforhold er at overdragelse til en forbruker ikke bygger på et kommersielt formål.¹³¹ Heller ikke DSM-direktivet synes å verne retten til rimelig vederlag i forbrukerkjøp.

En vurdering av om overdragelsen faller innenfor eller utenfor bruk i «erhvervsvirksomhet» kan belyse hva som er formålet med overdragelsen. Hva som utgjør et forbrukerkjøp vil også kaste lys over grensedragningen mellom avtaler med og uten kommersielt formål.

Etter forarbeidene skal «forbrukerforhold» tolkes som overdragelse til «en fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet», jf. forbrukerkjøpsloven §1 tredje ledd.¹³² Dersom en person «hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet», vil også formålet ha kommersiell karakter. Høyesterett uttalte prinsipielt at ordlyden «erhvervsvirksomhet» skal forstås som virksomheter som er egnet til eller tar sikte på «økonomisk utbytte».¹³³ Det avgjørende er dermed om formålet med overdragelsen tar sikte på omsetning eller fortjeneste som følge av utnyttelsen.

---

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid. s. 242.

¹³¹ HR-2018-577-a, avsnitt 54; grensen mellom hobbyvirksomhet og ervervsvirksomhet går der hobbyen «tar sikte på omsetning med fortjeneste».

¹³² Prop. 104 L (2016-2017) s. 242.

¹³³ Hr-2018-577-a, avsnitt 42.

4.5.2 Uhensiktsmessig bruk i lys av formålet med avtalen

Dersom erverver utnytter rettighetene «på en måte som er uhensiktsmessig i forhold til avtalens formål»,¹³⁴ kan det ha innvirkning på vederlaget utøveren mottar. Utøverens vederlag kan etter omstendighetene forutsettes av at rettighetene utnyttes i tråd med avtalens formål. For eksempel vil et omsetningsbasert vederlag være avhengig av at rettighetene utnyttes for å generere inntekt. Hensynet til utøverens forutberegnelighet taler for at retten til rimelig vederlag også gjelder i tilfeller der erverver ikke utnytter rettighetene hensiktsmessig. Hva som utgjør et rimelig vederlag må ta høyde for de omstendighetene som kan forsvare at utnyttelsen har vært uhensiktsmessig sett i sammenheng med avtalens formål. Dersom erverver ikke kan bebreides for dette, vil det åpne for lite rimelige resultater om erverver risikerer å måtte betale et antatt omsetningsbasert vederlaget fra «egen lomme». Dette blir snarere et spørsmål om erverver kan bli erstatningsansvarlig som følge av uaktsom eller forsettlig uhensiktsmessig utnyttelse etter åvl. § 81.

Ettersom det er forhold partene kjente til på avtaletidspunktet som er avgjørende, bærer ikke erverver risikoen for at tilgjengeliggjøring i henhold til formålet ikke genererte så stor omsetning som partene håpet på. Dette henger sammen med at filmer og Tv-seriers suksess er vanskelig å estimere.

Forarbeidene til åvl. § 69 sier ikke noe om hvilke implikasjoner uhensiktsmessig utnyttelse har for utøvers rett til rimelig vederlag. I relasjon til overdragelser av rettigheter til lydopptak er utøvende kunstnere sikret hevingsrett etter åvl. § 17 første ledd bokstav a og b, dersom «utgivelse ikke har funnet sted», eller erverver ikke imøtegår krav om eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring. Utøvere har derimot ikke adgang til å heve avtalen etter åvl. §§ 72 og 73 for filmverk og offentlig tilgjengeliggjøring av verk, slik som opphaver. Utøvere har dermed et mer begrenset vern og sikres ikke rimelig vederlag i audiovisuelle produksjoner når erverver ikke oppfyller overdragelsens formål.¹³⁵ Hevingsadgangen etter åvlt. § 36 kommer allikevel til anvendelse om det er «urimelig» å opprettholde avtalen.

---

¹³⁴ Prop. 104 L (2016-2017) s. 248.

¹³⁵ Ibid. s. 260.

4.6 Overdragelsens sannsynlige verdi

4.6.1 Graden av sannsynlighet for rettigheters verdi

Dersom overdragelsen gjelder «bruk i ervervsvirksomhet, skal det også legges vekt på den sannsynlige verdi av overdragelsen» jf. åvl. §69 andre ledd andre punktum.

Ordlyden av «den sannsynlige verdi» taler for at partene med en viss sikkerhet må kunne anta at verdien ville realiseres seg. Begrepet tilsier at verdifastsettelsen baseres seg på usikre faktorer. Bestemmelsen er taus om hvor sikre forholdene må være før det stilles krav om at de tas i betraktning i forhandlingsfasen. Ordlyden «sannsynlige verdi» åpner for at enhver form for sannsynliggjort forhold må legges til grunn. I alle fall må etterprøvbare resultater fra anerkjente sannsynliggjøringsmetoder basert på frekvens, kunnskap, eller statistikk være relevant for verdifastsettelsen. Vurderingsmomentet kommer kun til anvendelse dersom rettigheter overdras til bruk i ervervsvirksomhet. Dersom «formålet med den avtalte bruk» er av ideell karakter vil rimelighetsvurderingen avgrenses mot å ta i betraktning overdragelsens sannsynlige verdi.

Poenget med momentet er å sikre at utøveren får et rimelig vederlag for den prestasjonen vedkommende har gjort. Det er rettighetene knyttet til denne prestasjonen som erververen overdrar og utnytter økonomisk. Fastsettelsen av overdragelsens verdi tar derfor utgangspunkt i hvilke rettighetene som overdras.¹³⁶ I forhandlingsfasen, når vederlaget skal fastsettes, vet ikke partene nøyaktig hvor stor verdi rettigheten har, verken faktisk eller potensielt. Dette er fordi verdiene realiseres seg først etter at de er overdratt. I tillegg er det vanskelig å fastslå sannsynligheten av hvor god publikumsmottakelsen av en Tv-serie vil bli, eller om en film oppnår internasjonal suksess. Hva som utgjør overdragelsens «sannsynlige verdi» sett i sammenheng med at vurderingen er avgrenset til avtaletidspunktet, tilsier at åvl. § 69 ikke gir vern mot uforutsett suksess. Dermed har ikke utøveren mulighet til å dra nytte av den økonomiske verdien som kan oppstå som følge av vedkommendes bidrag.

---

¹³⁶ Ibid. s. 240.

Departementet uttaler at det er «forhold som var kjent ved avtaleinngåelsen» som er utgangspunktet for verdifastsettelsen.¹³⁷ Departementet går ikke lenger i å klargjøre kunnskapskravet eller hva som skal til før noe er «kjent», men viser til det «partene kunne forutse/anta på avtaletidspunktet».¹³⁸ Dette taler for at hva som er sannsynlighet svarer til hva som trolig kommer til å skje.

Hvilke verdier som trolig kommer til å realisere seg, begrenser seg ikke bare til hva som mest sannsynlig. Det er derimot klart at verdier som partene har grunn til å tro kommer til å realiseres, basert på en tolkning av hvilke rettigheter som overdras og formålet med bruken, må ligge til grunn for verdifastsettelsen. Bestemmelsen utelukker derimot ikke at forhold som åpner for større grad av usikkerhet er relevant. Bestemmelsen stenger heller ikke for å vektlegge forhold som utøveren var uvitende om på avtaletidspunktet, så lenge det kan sannsynliggjøres at forholdet ville ha innvirkning på verdifastsettelsen. Slik gir bestemmelsen incentiv til at erverver gir tilbud om vederlag som står i rimelig forhold til den potensielle verdien. Faktorer som mangel på transparens i forhandlingsfasen og utøveres tilbakeholdenhet rundt informasjonsinnhenting, omtalt ovenfor i punkt 4.4.2, bidrar til å redusere dette incentivet.

Rognstad påpeker at et engangsbeløp for totaloverdragelser, lettere anses rimelig dersom «alle utnyttelsesformer er tatt i betraktning».¹³⁹ En transparent forhandlingsfase vil uansett bidra positivt til verdifastsettelsen for begge parter. På den ene siden vil det gi utøveren reell mulighet til å dra nytte av rettighets inntekspotensialet. På den andre siden vil erververen redusere risikoen for et fremtidig krav om ytterligere vederlag basert på at forhold som sannsynliggjorde rettighetens verdipotensialet, men ikke ble lagt til grunn for verdifastsettelsen på avtaletidspunktet. Transparens bidrar således til forutsigbarhet for begge parter.

Balanseringen av ulike partenes interesser er viktig når det kommer til vektlegging av ulike forhold og krav til sannsynliggjøring. For å fastsette inntekspotensialet skal det tas hensyn til både «påregnelig bruk i senere ledd i verdikjeden (og) adgang til videresalg for potensielt verdifull bruk i senere ledd». I tilfelle der videreoverdragelse er en forutsetning eller

---

¹³⁷ Prop. 104 L (2016-2017) s.240

¹³⁸ Ibid. s. 336

¹³⁹ (Rognstad, 2019) s. 460.

påregnelig følge av overdragelsen «bør dette være reflektert i det opprinnelige vederlag om det skal anses rimelig».¹⁴⁰ En rimelig balanse av interessene tilsier derimot at man må se hen til i hvilken grad overdragelse vil «forutsette investeringer og ulik grad av økonomisk risiko» i fremtiden.¹⁴¹

Et passende vederlag er heller ikke betinget av en nøyaktig sum, men en forholdsmessig del av overdragelsens sannsynlige verdi. Et omsetningsbasert vederlag, basert på omfanget av overdragelsen, formålet med utnyttelsen og utøverens bidrag til produksjonen, vil ivareta variasjoner i forhold til uforutsett suksess. Engangsbeløp derimot, avskjærer utøveren muligheten til å dra økonomisk nytte av fremtidig suksess. Det er vanskelig å si noe klart om hvor stor kompensasjonen må være for at engangsbeløp er rimelig. Det må avgjøres i det konkrete tilfelle på grunnlag av momentene som fremgår av åvl. § 69 andre ledd.

4.6.2 Etterfølgende suksess

Åndsverkloven § 69 gir ikke utøver rett til ytterligere rimelig vederlag dersom verdien av overdragelsen viser seg å bli høyere enn partene kunne forutse på avtaletidspunktet.¹⁴²

Etterfølgende suksess er et forhold som det generelle vernet av retten til rimelig vederlag etter åvl. § 69 andre ledd ikke tar høyde for. Spesialbestemmelsen i tredje ledd åpner for at også forhold som var ukjent på avtaletidspunktet legges til grunn, men dette gjelder bare for overdragelse av rett til utleie av film og lydopptak.

Etterfølgende suksess kan bidra til å generere store inntekter. Selv om åvl. § 69 avgrenser mot etterfølgende forhold, gjelder dette bare forhold som ikke var påregnelige. Dersom suksessen var en påregnelig følge av overdragelsen skal også verdipotensialet av dette forholdet vektlegges ved vurderingen av et rimelig vederlag.

---

¹⁴⁰ Prop. 104 L (2016-2017) s. 240

¹⁴¹ Ibid. s.239

¹⁴² Prop. 104 L (2016-2017) s. 336.

I «Dale-dommen» ble etterfølgende suksess knyttet til bruken av design av genser i sammenheng med OL i 1994 vurdert etter avtl. § 36.¹⁴³ Både flertallet og mindretallet kom til at avtl. §36 ikke var overskredet selv om designeren bare hadde mottatt kr 25.000 i premie som vinner av designkonkurransen og erverver satt igjen med den økonomiske gevinsten. Relevant i relasjon til åvl. § 69 var at flertallet baserte en rett på ytterligere rimelig vederlag på en sammensatt vurdering av avtalen, hva som var vanlig på området og konkrete rimelighetsbetraktninger. Som et moment i vurderingen trakk retten frem at det var stor sannsynligheten for at salget ville bli omfattende.

Etter åvl. § 69 er der derimot klart at suksessen må ha vært påregnelig på avtaletidspunktet. En påregnelig suksess må i lys av «Dale-dommen» vurderes opp mot formålet med bruken og forholdene ellers. Formålet med bruken av designrettighetene knyttet seg til OL i Lillehammer. Dette utgjorde en spesiell begivenhet som ga grunnlag for å anta et stort salg. Flertallet uttalte også at ingen kunne vite hvor stort salget ville bli. Det er altså ikke avgjørende heller, så lenge vederlaget utgjør en forholdsmessig del av den påregnelige størrelsen av inntektene. Flertallet anså potensialet for et stort salg som «utvilsomt», jf. s. 166. Retten åpner altså for at det etter omstendighetene kan være «utvilsomt» at en rettighet vil kunne ha stor kommersiell verdi.

Retten er samstemte når de vurderer situasjonen etter § 36 og sannsynligheten for at rettighetsoverdragelsen ville generere store verdier. Mindretallet uttalte i den sammenheng at «hennes design må være en viktig årsak til» genserens suksess. Mindretallet viser i den sammenheng til at salget også var stort etter den såkalte «Lillehammereffekten» og anså det derfor «ønskelig at det var inngått en avtale som hadde gitt henne en større økonomisk andel i denne suksessen».¹⁴⁴ Åndsverkloven § 69 vil også åpne for endring i lignende tilfeller der utøverens bidrag er en viktig årsak til suksessen og suksessen var påregnelig. I samsvar med at vurderingen begrenser til avtaletidspunktet må det påvises at årsakssammenhengen mellom bidraget og suksessen var påregnelig på avtaletidspunktet. Ivaretagelsen av utøverens rett til rimelig vederlag for etterfølgende suksess går ikke lenger enn dette.

---

¹⁴³ Rt-1997-160

¹⁴⁴ Ibid. s.168.

4 Avsluttende bemerkninger

5.1 Behov for endring

Som oppgaven viser er det flere faktorer som begrenser det reelle vernet av retten til rimelig vederlag for utøvere. Utøverens avhengighetsforhold til erververen bidrar til en naturlig ubalanse mellom partene. Denne ubalansen er forsøkt utjevnet med rimelighetspresumpsjonen for standardavtaler. Etter arbeidstvistloven § 6 sikres utøvere i arbeidsforhold rimelig vederlag ettersom vilkår som strider med tariffavtaler er ugyldig. Standardavtalene kan derimot omgås ved at erverver engasjerer utøvere i oppdragsforhold fremfor ansettelsesforhold. Høyesterett avhjelper denne problematikken i praksis ved å oppstille skjønsmessige vurderingsmomenter for når et oppdragsforhold skal anses for et ansettelsesforhold.¹⁴⁵ Loven sikrer derimot ivaretagelsen av standardavtalenes autoritet ved at «hva som er vanlig på området» kan vektlegges. Dermed blir ubalansen som følger av avhengighetsforholdet mellom utøver og erverver, til en viss grad balansert.

Kunnskapsmangel bidrar derimot også til å opprettholde et skjevt styrkeforhold mellom partene. Dette henger også sammen med problemer knyttet til asymmetri i informasjonsgrunnlaget ved verdifastsettelsen av overdragelsen. Ikke bare mangler utøvere nødvendig kunnskap om egne rettigheter, men også om verdigrunnlaget for disse. Større fokus på kunnskapsbygging under utdanningen vil kunne bidra til å avhjelpe kunnskapsmangelen og gi incentiv til utøvere om å etterspørre nødvendig informasjon om egne rettigheters verdipotensiale. Kunnskapsbygging til også kunne bidra til at utøverne stiller sterkere i forhandlinger om rettighetsoverdragelse.

Rimelighetsvurderingen er avgrenset til avtaletidspunktet. Dette gjør det tilnærmet umulig for utøvere å dra nytte av fremtidig suksess. Selv om loven åpner for at påregnelig suksess som følge av utøverens bidrag er relevant, er ikke denne vurderingen egnet til å ivareta det fulle verdipotensialet som ligger til grunn for utøverens rettigheter.

---

¹⁴⁵ Rt-2013-354 «Avlaster I» og HR-2016-1366-A «Avlaster II»

EU kommisjonen har ansett avtalejusteringsordningen i DSM-direktivet art. 20 for å utgjøre en viktig side av vernet om utøveres rett til rimelig vederlag. Dette skyldes blant annet at inntektsstrømmer og utnyttelsesformer er i endring og at disse er egnet til å generere store inntekter.

Etter art. 20 har utøvere rett til et ytterligere «rimeligt vederlag (dersom) vederlag viser sig at være uforholdsmæssigt lavt sammenlignet med alle de efterfølgende relevante indtægter som følge af udnyttelsen».

I relasjon til ordlyden «uforholdsmæssigt lavt» uttaler kommisjonen i fortalen punkt 78 at det er tilfellet når verdien av rettighetene viser seg å være «væsentligt højere end oprindeligt antaget» og at overdragelsen av rettigheter «klart er blevet uforholdsmæssigt lavt».

I påvente av en eventuell implementering av DSM-direktivet, åpner direktivet i utgangspunktet for et større vern av utøvende kunstneres rettigheter enn det åvl. § 69 gjør i dag. Det må derimot vurderes om terskelen som fremgår av ordlyden «uforholdsmæssigt lavt», sett i sammenheng med kommisjonens uttalelser, i realiteten innebærer at det kun er de åpenbart uforholdsmessige avtalene som er vernet. Dersom det er tilfelle, kan det hende avtl. § 36 gir et tilstrekkelig vern av utøvende kunstneres rett til å kreve ytterligere vederlag for etterfølgende suksess.

5.2 Tiltak

Enkelte tiltak kan gjøres for å bøte på partenes ubalanserte styrkeforhold, kunnskapsmangel og asymmetrisk informasjonsgrunnlag.

For det første kan det etableres en tilsynsordning som har mandat til å etterprøve informasjonsgrunnlaget for rettighetsoverdragelser. Dette vil kunne gi incentiv til erververe om å dele informasjonen de sitter på om rettighetenes verdipotensialet. En tilsynsordning vil kunne kontrollere uten at utøvere må ha grunn til å tro at erverver har holdt tilbake informasjon og slik unngå å måtte ta den økonomiske risikoen ved å engasjere revisor etter åvl. § 70.

For det andre vil et lavterskelbasert tvisteløsningsorgan effektivt kunne etterprøve rimeligheten av vederlag, innhente nødvendig informasjon og gi incitament til erverver om ivaretagelse av utøverens rett til rimelig vederlag.

DSM-direktivets art. 21 stiller krav til medlemsstatene om å etablere tvisteløsningsorgan som kan ivareta transparens på området og overprøve rimeligheten og forholdsmessigheten av vederlag.

Det følger av konsekvensutredningen til DSM-direktivet at en alternativ tvisteløsningsordning vil gi utøvende kunstnere reell mulighet til å kreve «appropriate remuneration without risking their professional relationships». En slik ordning vil ifølge utvalget oppmuntre til mer rettferdige og balanserte avtaler mellom utøver og erverver. I tillegg vil ordningen bidra til økt samarbeid mellom interessentene, gi større insentiv til kulturell produksjon i tråd med åndsverkslovens incentivformål og fremheve viktigheten av å beskytte utøvende kunstnere overfor alle i verdikjeden, inkludert forbrukerne.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ Prop. 104 L s. 243

Litteraturliste

Juridisk litteratur

- (Rognstad, 2019) **Opphavsrett** [Bok] / forf. Rognstad Ole-Andreas. - Oslo : Universitetsforlaget, 2019. - Vol. 2.
- (Eidsvold-Tøien, 2016) **Skapende, utøvende kunstnere. Beskyttelsen av kunstneres prestasjoner etter norsk rett** [Bok] / forf. Eidsvold-Tøien Irina. - Oslo : Universitetsforlaget, 2016.
- (Knoph, 1936) **Åndsretten** [Bok] / forf. Knoph Ragnar. - Oslo : [s.n.], 1936.
- Norsk skribentrett [Bok] / forf. Graasvold Hans Marius, Djønnø Eirik og Bing Jon. - Oslo : Universitetsforlaget, 2006.
- (Eidsvold-Tøien, et al. 2016) **Moderne forretningsjus III: Opphavsrett for utøvende kunstnere? Internasjonale skranker** [Bok] / forf. Eidsvold-Tøien, Irina, (red.) Harald Benestad Anderssen og Tore Bråthen - Oslo : Fagbokforlaget, 2016.
- (Torvund, 1999) **Nordiskt immaterielt rättsskydd**, s. 123-139 [Tidsskrift] / forf. Torvund Olav. - [s.l.] : NIR, 1999. - Vol. 1.
- (Kr ger, 2016) **Rettsdata forbrukerkjøpsloven  1, note 12** [Lovkommentar] / forf. Kr ger Kai. - [s.l.] : Rettsdata, 09.09.2016.

Rapporter

- (Skarstein, et al., 2015) **Kunstens autotomi og kunstens  konomi** [Rapport] / forf. Skarstein Vigdis Moe, Tisdal Michelle og Gundersen Arne . - Oslo : Kulturdepartementet, 2015.
- (Gaustad, et al., 2018) **Utredning av pengestr mmene i verdikjeden for norske filmer og serier** [Rapport] / forf. Gaustad Terje [et al.]. - Oslo : Kulturdepartementet , 2018.
- (EU Council, Impact, 2016) **IMPACT ASSESSMENT on the modernisation of EU copyright rules Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on**

copyright in the Digital Single Market(...) [Rapport] / forf. Council of the European Union, Commission staff working document. - Brussel : Interinstitutional File: 2016/0280 (COD), 16.09.2016.

Øvrige henvisninger

- Applaus Scene   **applausscene.no** [Internett] / forf. Boracco Monica og Svartdal Birkeland Anne Ma // Applaus Scene. - 2019. - 1 12 2019. - <https://applausscene.no>.
- Det norske teatret   **detnorsketeatret.no** [Internett] // Per Gynt . - Det Norske Teatret, 2019. - 1 12 2019. - <https://www.detnorsketeatret.no/framsyningar/peer-gynt>.
- Digital Theatre   **digitaltheatre.com** [Internett] / forf. Webster Dave // Digital Theatre. - 2019. - 1 12 2019. - <https://www.digitaltheatre.com>.
- Klassekampen   **Ønsker ny tariffavtale** [Internett] / forf. Ismail Rauand // Klassekampen. - Klassekampen, 22 07 2019. - 1 12 2019. - <https://www.klassekampen.no/article/20190722/ARTICLE/190729994>.
- NRK   **tv.nrk.no** [Internett] / forf. Marius Arnesen // NRK Nett-TV – En litt gammel tiåring – 12. mai 2010 - <https://tv.nrk.no/serie/peer-gynt-kveld/sesong/1/episode/4/avspiller>.
- Utenriksdepartementet   **regjeringen.no** [Internett] / forf. Utenriksdepartementet // Brexit: Konsekvenser og organisering i Norge – 4.10.2019 https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/brexit_spm/id2514464/

Kilderegister

Lover

Avtaleloven (avtl.)	Lov av 31.mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer
EØS-loven	Lov av 27.november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven – EØSI)
Fondsloven:	Lov av 13.desember 1956 nr.4 om avgift på offentlig framføring av utøvende kunstneres prestasjoner m.v
Åndsverkloven 2018 (åvl):	Lov av 15.juni 2018 nr. 40 om opphavsrett til åndsverk mv.
Åndsverkloven fra 1999	Lov av 12.mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk mv., fom: 16.04.1999
Åndsverkloven fra 1977	Lov av 12.mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk mv., fra: 03.06.1977 til: 16.02.1979

Direktiv og konvensjoner

DSM-direktivet:	Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market (Digitalmarkedsdirektivet) av 17.april 2019, Directive (EU) 2019/790
Forretningshemmeligheter:	Direktiv om beskyttelse av forretningshemmeligheter av 14.april 2016, Direktiv (EU) 2016/943
Utleiedirektivet:	Europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/115/EF av 12. desember 2006 om utleie- og utlånsrett og om visse opphavsrettsbeslektede rettigheter på området immaterialrett, Utleiedirektivet, Direktiv 2006/115/EF
Utleie- og utlånsdirektivet:	RÅDSDIREKTIV av 19. november 1992 om utleie- og utlånsrett og om visse opphavsrettsbeslektede rettigheter på området immaterialrett

Lovforarbeider

Prop. 5 LS (2019-2020)	Lov om vern av forretningshemmeligheter (forretningshemmelighetsloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 91/2019 av 29. mars 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv (EU) 2016/943 (forretningshemmelighetsdirektivet)
Prop. 104 L (2016-2017)	Lov om opphavsrett til åndsverk mv.
Ot.prp. nr. 80 (1996–1997)	Om lov om endringer i åndsverkloven
Ot.prp. nr. 15 (1994-1995)	Om lov om endringer i åndsverkloven m.m
Ot.prp. nr. 84 (1991-1992)	Om lov om endringer i lov 12 mai 1961 nr 2 om opphavsrett til åndsverk m.v. og i enkelte andre lover som følge av EØS-avtalen
Ot.prp. nr. 5 (1982-1983)	Om lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr 4, m.m. (generell formuerettslig lempingsregel)
Ot.prp. nr. 26 (1959-1960)	Om lov om opphavsrett til åndsverk
NOU 1979: 32	Formuerettslig lempningsregel
Innst. O. nr. 31 (1982-83)	Innstilling fra Justiskomiteen om lov om endringer i avtaleloven 31.mai 1918 nr. 4.m.m. (generell formuerettslig lempningsregel)

Rettspraksis

Norsk

Høyesterett:

HR-2018-577-a	
Rt-2007-1329	«Huldra»
HR-2016-1366-A	«Avlaster II»
Rt-2013-354	«Avlaster I»
HR-2002-261	«Motorpsycho» (ankenektelse)
Rt-2000-806	
HR-1999-194 K	«Kvitnes» (ankenektelse)
Rt-1999-922	

Rt-1997-199	
Rt-1997-160	«Dale»
Rt-1988-276	«Røstad»
Rt-1962-964	«Wegner sybord»
Rt-1940-372	«Hallo Hallo»

Underrettspraksis:

RG-2001-1538	«Pogo Pops»
LB-2000-3184	«Motorpsycho»
LB-1997-3221	«Kvitnes»
TOSLO-2009-10444	«Pushwagner»

Dansk

UfR-2002-1224	«Tango Jalousie»
---------------	------------------

EU-domstolen

C-403/08 and C-429/08 (Joined cases)	«Premier League»
---	------------------

Standardavtaler

Teateroverenskomsten	Teateroverenskomsten 2018-2020 mellom NSF og Spekter: Teateroverenskomst for norsk skuespillerforbund og for norske dansekunstnere
TV-drama utenfor NRK	Tariffavtale mellom hovedorganisasjonen Virke og Norsk Skuespillerforbund (NSF) om dramatiserte TV-produksjoner av 12. oktober 2015
Filmavtalen	Tariffavtale mellom Norske Film- og TV-produsenters Forening (NFTVPPF) og Norsk Skuespillerforbund (NSF) ved engasjement

- av skuespillere i produksjon av lang- eller novellefilm av 8.mai 2007 (sist revidert 21.desember 2010)
- NRK drama   Tariffavtale om skuespillerarbeid mellom Norsk rikskringkasting AS (NRK) og Norsk skuespillerforbund (NSF) av 4.mai 2006
- NRK drama   Tariffavtale om skuespillerarbeid mellom Norsk rikskringkasting AS (NRK) og Norsk skuespillerforbund (NSF) av 13. februar 2015